Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Філологічний факультет
Кафедра української літератури імені акад. М. Возняка

РАННЯ ПРОЗА ОКСАНИ ЗАБУЖКО: ПОВІСТЬ «ІНОПЛАНЕТЯНКА»

Магістерськаа робота
студентки VI курсу
групи Флум-21з
напряму 0.35«Філологія»
(українська мова і література)
Балуш Наталії Ігорівни

Науковий керівник –
К. ф. н. доц. Роздольська І. В.

Львів – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП……..……3

РОЗДІЛ 1. ЛІТЕРАТУРНО – ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ СТВОРЕННЯ ПОВІСТІ «ІНОПЛАНЕТЯНКА»…….....5

1.1 Історія написання повісті «Інопланетянка»…….....5

1.2 Художній світ повісті та його зв'язок з культурним та історичним контекстом……..…...11

1.3 Тематика та мотиви в ранній прозі Оксани Забужко…….....18

РОЗДІЛ 2. СЮЖЕТНА ЛІНІЯ ТА ПЕРСОНАЖІ ПОВІСТІ «ІНОПЛАНЕТЯНКА»…….…..31

2.1 Головні персонажі та їх розвиток протягом повісті……...…..…....31

2.2 Дослідження сюжетної лінії та структури повісті……35

2.3 Порівняння головних персонажів з іншими персонажами ранньої прози Оксани Забужко…….…....38

РОЗДІЛ 3. МОВЛЕННЄВА СПЕЦИФІКА ТА СТИЛІСТИКА ТВОРУ...…42

3.1 Мовленнєва специфіка повісті «Інопланетянка»……..42

3.2 Визначення основних стилістичних засобів та їх роль у творі……44

3.3 Порівняння стилістики повісті з іншими творами ранньої прози Оксани Забужко……..…46

РОЗДІЛ 4. ФІЛОСОВСЬКИЙ ТА ЕТИЧНИЙ АСПЕКТИ ПОВІСТІ «ІНОПЛАНЕТЯНКА» ……..52

4.1 Філософські та етичні аспекти повісті "Інопланетянка"…….…52

4.2 Розгляд різних інтерпретацій повісті в контексті філософської та етичної проблематики…….…55

ВИСНОВКИ …….…58

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ……...61

ВСТУП

Після здобуття Україною незалежності наприкінці XX ст. початку XXI ст. українська література починає розквітати, з'являються нові імена видатних сучасних письменників. Нещодавно стали відомі імена провідних сучасних авторів. Серед цих письменників не останнє місце посідає Оксана Стефанівна Забужко, відома українська поетеса, письменниця, літературний критик і публіцист.

Творчість письменниці здобула популярність не лише в Україні, а й у світі, особливо в країнах Центральної та Східної Європи. Творчість Оксани Забужко представлена у прозі та поезії, вона яскраво виражає спосіб життя сучасної жінки. Видатні критики визнавали, що саме вона започаткувала дискусію про те, як живуть жінки сьогодні в українському суспільстві. Завдяки своїм знанням психології, вона широко розкриває стосунки між чоловіками та жінками, занурюючи читача в національний контекст. У своїх творах письменниця розкриває питання ,на які інші не можуть дати відповіді.

Оксана Забужко посідає особливе місце в українській літературі останніх десятиліть завдяки своєму прагненню до справедливості, яскравості та жіночності. Її твори викликали гострий інтерес до національної тематики, а саме її твір ранньої прози - повість «Інопланетянка».

Актуальність дослідження зумовлена потребою ґрунтовного й об’єктивного аналізу ранньої прозової творчості О. Забужко, зокрема повісті «Інопланетянка».

Об’єкт дослідження – рання прозова творчість Оксани Забужко.

Предмет дослідження – повість «Інопланетянка» Оксани Забужко.

Мета маґістерської роботи – вивчити ранню творчість О. Забужко на прикладі повісті «Інопланетянка». Проаналізувати структуру твору, художній стиль та тематику, основні мотиви та символи, що використовуються в ньому, розкритти філософські, етичні та соціальні аспектів, які порушуються в повісті.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

– Дослідити літературно історичний контекст створення повісті «Інопланетянка»;
– Проаналізувати сюжетну лінію та персонажів повісті;
– Вивчити мовленнєву специфіку та стилістику твору;
– Розкрити філософський та етичний аспекти твору.

Тема та мета **маґістерської роботи** зумовлюють застосування культурно-історичного, системного аналізу, герменевтичного, порівняльного, інтертекстуального, типологічного та психоаналітичного методів.

Структура роботи – робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаної літератури (позицій).

РОЗДІЛ 1
ЛІТЕРАТУРНО – ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ СТВОРЕННЯ ПОВІСТІ «ІНОПЛАНЕТЯНКА»

1.1 Історія написання повісті «Інопланетянка»

Повість "Інопланетянка" стала дебютним прозовим твором письменниці й була надрукована Оксаною Забужко у 1992 році в журналі «Сучасність». За словами письменниці, ця повість стала результатом її захоплення науковою фантастикою, зокрема творами Філіпа Діка та Йосифа Бродського.

Оксана Забужко розповідає, що ідея повісті з'явилася в неї під час прогулянки в парку, коли вона побачила графіті на стіні з написом «Інопланетянка прилетіла». Цей напис надихнув її на створення історії [1].

В сучасній жіночій прозі нерідко виникають проблеми із передачею сюжету твору, так відома дослідниця сучасної української прози Л.Таран в рецензії на повість О.Забужко “Інопланетянка”, надзвичайно точно зауважує: “Тут немає дії! Нічого ж не відбувається” [16, с. 215]. Домінує внутрішній психологічний сюжет, який дає можливість зосередитися на духовній сфері життя героїні [16].

Філоненко С.О. [7] вказує на художнє осмислення в повісті «Інопланетянка» зв’язку художньої творчості з проблемою свободи митця й людини. Більша частина внутрішнього монологу героїні твору присвячена саме цьому питанню. Тільки через творчість Рада може прилучитися реальності, а тільки через героїню може віднайти свою повноту та цілість автор. Проблема свободи митця втілена в образі «ступенів свободи», як літературна алюзія з драмою «Кассандра» Л. Українки. В „Інопланетянці” подібне протистояння:

- ✓ «перший ступінь свободи» – позиція Ради Д., коли роль поета зведена до ролі «медіума» вищих сил;
- ✓ «другий ступінь свободи» (позиція Валентина Степановича) – щоденна робота, писання як ремесло.

У повісті О.Забужко це протистояння має і ґендерний характер творчості протистоять як «жіноча» та «чоловіча». У художньому світі повісті розгортаються два семантичні (антитетичні) ряди:

- чоловіча творчість пов'язана зі значеннями «скам'янілості», «нерухомості», «отвердіння», «замкненості». У сукупності всі ці значення характеризують у повісті модель літературної творчості Валентина Степановича, який переповідає людям те, що вже їм і так відомо.
- жіноча – з «відкритістю» та «незавершеністю». Радине письмо – відкриття невідомого.

Повість «Інопланетянка» відображає авторське сприймання О. Забужко призначення літератури. Рада при зустрічі Посланця згадує про Адріяна Леверкюна - героя роману Т. Манна «Доктор Фаустус». Класичний сюжет продажу дияволу душі гарантує можливість творити шедеври. Наприкінці твору з'ясовується, що мета Посланця запропонувати Раді третій ступінь свободи. Перший рівень свободи – це коли читачеві кажуть те, що він хоче почути. Успішний літератор Валентин Степанович наголошує, що література має бути потрібна людям. Та цього «класика», який грає роль вчителя, а фактично крадієм - краде творчі знахідки та думки Ради, (а у помислах — її дівоче тіло), дівчина рішуче не приймає, як і його рівень свободи. Говорити людям правду (те, що вони не бажають чути) – другий рівень свободи. Третій рівень свободи — коли «те, що вгледиш з висоти вільного духа, незмога переповісти словами. Та й навіщо? То вже непотрібно людям» [2, с. 213]. Третій рівень — це ідеальне мистецтво, тому взагалі не має жодного зв'язку з людьми. О. Забужко підводить читача до думки, що перший і третій рівень свободи йде від лукавого, але потрібно людям. Рада Д., письменниця нового покоління, разом з авторкою залишаються на другому рівні [5, с. 191-192].

У повісті „Інопланетянка" чітко окреслено думку, що свобода митця в обох моделях творчості є уявною: письменник-ремісник залежить від смаків його публіки, письменник-медіум – від ірраціональних вищих сил. О. Забужко протиставляє людській й мистецькій свободі «третій ступінь» – безмежна

духовна свобода бути всім (за умови втрати людської подоби). Героїня відкидає спокусу, жертвуючи людською свободою на користь свободи письменника: адже не хоче втратити Авторство, як власну суб'єктивність у світі [7, с. 123-125].

Таким чином, ідея написання повісті "Інопланетянка". стала не лише вихідним пунктом для створення цікавої історії, а й можливістю для авторки розглянути важливі соціальні та культурні проблеми, пов'язані з ідентичністю та пошуком сенсу життя. Лірична героїня Рада – це художньо перетворений образ самої письменниці, як зауважує Максименко М. М.: «…піднесений, дещо ідеалізований (чи навпаки спотворений), очищений від випадкових рис» [3, с. 9]. Повість вводить читача в життя-буття письменниці жінки, яка силкується гідно опиратися ударам долі. Оксана Забужко ставила за мету належним чином відобразити невмирущу і справжню духовність людини. Героїня повісті заплуталася у своєму житті, та, щоб відшукати його сенсу, біжить від людей, щоб відновити свій хист відчувати і писати.

Повість "Інопланетянка" - спроба в українській літературі розгорнути картину формування особистості творця, її нетипової соціалізації. Оксана Забужко створює в повісті власний простір, свій міф, де жінка є самодостатньою, та може виконувати ролі, історично закріплені за чоловіком. Письменниця намагається дати відповідь на питання про місце та призначення людини на землі, ієрархію усіх речей та явищ [3, с. 9].

За авторським визначенням нефантастична повість «Інопланетянка» справді нефантастична. Відомий науковець Голобородько Я. Ю. вказує, що вона слугує характерним естетико-художнім ключем до всіх прозових творів О. Забужко, тому що повісті властиві ознаки оригінальної «художньої школи» для естетичного самовизначення. Дослідник дає визначення повісті «Інопланетянка» як «наївної й глибокої», «художньо різнорідної та строкатої», «розумової та безпосередньої», абстраговано штучною, сповненою живих порухів, устремлінь» [15, с. 50].

Лук'янова О. С. [4] аналізує на матеріалі прозового твору «Інопланетянка» філософію творчості О. Забужко. Дослідниця зазначає, що «письменниця тяжіє до романтичного трактування ролі митця й джерел мистецької творчості» [4, с. 91]. Рада у реальному житті почувається інопланетянкою, героїня начебто відділена від людей «незримою скляною стіною» [2, с. 153], відчуває себе «непричетною» до дійсності. О. Забужко втілює в образ Ради потребу митця дистанціюватися та водночас увібрати в себе все щонайбільше повно заради естетського адекватного відтворення. Так Оксана Забужко в «Інопланетянці» надає особисту інтерпретацію традиційного сюжету про «дві душі» майстрів слова, окреслює автономності ролі автора в постмодерні. Образ Ради, яка сприймає себе знаряддям-медіумом, інструментом зовнішньої волі, передає читачеві романтичне трактування автора ролі митця та джерел його творчості [4, с. 89-92].

За словами письменниці, повість «Інопланетянка» не є науково-фантастичною, адже головна увага приділена питанням людської ідентичності, пошуку внутрішнього зв'язку зі світом та зустрічі з невідомим.

Процес написання "Інопланетянки" був складним для письменниці. Вона розповідала, що над книгою працювала протягом декількох років. У своїй статті «Інопланетянка: історія написання» вона розповідає, що ця повість для неї була спробою вирватися з підпорядкування життя та пошуку відповідей на складні питання [1].

Крім того, Забужко зазначала, що «Інопланетянка» є для неї спробою створити «вигадане дослідження», де б авторка могла «довести» свої теорії про те, що людина повинна зрозуміти свою відповідальність перед іншими формами життя та всім космосом в цілому.

Дослідниця Гребенюк Т. [6] бачить у повісті «Інопланетянка» відтворення ідеї пророчих типів Лесі Українки. Екзистенційно важлива для Оксани Забужко візія пророка, здатного показати людям, які вони є насправді.

Однією із головні проблеми, які досліджує у творі сучасна письменниця, проблема щастя в житті пророчиці. Уражена людською підлістю Рада Д. раптово

починає „бачити” істинне життя навколишнього світу: знає майбутнє дівчинки, що грається з собакою; відчуває, що їй не треба виходити заміж за Арсена; бачить „голий текст” творів Валентина Степановича. Героїня повісті визначає свою місію в тому, щоби бути «…посередником між дійсністю … і людьми, котрі бачать врешті-решт дійсність так, як її відіб’є мистецтво... Це я приручаю дійсність для них. Шліфую, обточую, переливаю в форми слів…» [2, с. 172]. Рада намагається подолати дистанцію між людьми й собою, болісно констатуючи, що залишається для них чужинкою, та ще гірше – інопланетянкою.

В рамках постмодерних парадигм мислення абсолютизація мови виступає як форма людського буття взагалі. Слово є для Оксани Забужко реальною силою. У повісті «Інопланетянка» Посланець наголошує, що Рада через свій творчий дар здатна впливати на дії вищих сил. Для героїні (як і для її авторки) слово є синонімом діяння і навпаки – не підтверджене словом не має ознак реальності.

Гребенюк Т. [6] зазначає, що Кассандра й Рада викликають у житті оточення неминучий дисонанс своїм служінням правді. Рада (як і Кассандра), не зважає на незручність висловленої істини, на її подачу, має значення тільки суть правди. І саме це призводить до розриву між нею і світом.

Отже, у повісті «Інопланетянка» Оксана Забужко продовжила й креативно розвинула концепцію двох типів пророчого дару Лесі Українки, акцентуючи увагу на пріоритеті свободи й правди над концепцією «потрібності людям» і зручності у творі справжнього митця [6, с. 429-436].

Філоненко С. О. [7] також вказує на літературну алюзію повісті «Інопланетянка» з драмою «Кассандра» Лесі Українки. Оксана Забужко втілює у творі проблеми свободи митця в художній образ «ступенів свободи», пов’язані з міфологічними двійниками Ради (Кассандра) та Валентина Степановича (Гелен). В художньо осмислюється зв’язок літературної творчості О. Забужко з проблемою свободи людини й митця [7, с. 124]. Модель творчості як «література готових відповідей» пов’язана з образом

Валентина Степановича. За контрастом змальована протилежна модель творчості: Радине «відкриття», «відкривання» невідомого.

У повісті «Інопланетянка» О. Забужко стрижнем сюжету є переживання молодою письменницею Радою Д. творчої кризи через неможливість об'єднати два параметри власної особистості – мистецький та людський. Тут ми спостерігаємо відлуння теми роздвоєності душі митця, яка глибоко осмислена у творах М. Коцюбинського («Intermezzo», «Цвіт яблуні»). Повість О. Забужко «Інопланетянка» зближена з ними низкою мотивів: усамітнення, «затруєння людьми», «лікування» змученої душі майстра слова природою [7, с. 30-31].

У цілому, повість «Інопланетянка» відображає інтереси та погляди Оксани Забужко на науку, фантастику, філософію, мораль та екологію. Вона є унікальним твором української літератури, який досі зберігає свою актуальність та цікавість для читачів.

Отже, повість "Інопланетянка" стала дебютним прозовим твором письменниці та була надрукована Оксаною Забужко у 1992 році в журналі «Сучасність». Повість "Інопланетянка" - спроба в українській літературі розгорнути картину формування особистості творця, її нетипової соціалізації.

В повісті «Інопланетянка» художньо осмислюється зв’язок творчості з проблемою свободи митця й людини. Більша частина внутрішнього монологу героїні твору присвячена саме цьому питанню. Тільки через творчість Рада може прилучитися реальності, а тільки через героїню може віднайти свою повноту та цілість автор.

1.2 Художній світ повісті та його зв'язок з культурним та історичним контекстом

Художній світ повісті "Інопланетянка" Оксани Забужко є дуже багатим та складним. Головна частина дії відбувається у майбутньому, а саме у 2020 році, де людство переживає низку глобальних криз: економічну, екологічну та культурну. Така художня конструкція дає можливість побачити наш світ з іншого ракурсу та зрозуміти його проблеми в контексті більш широкої перспективи.

У повісті «Інопланетянка» в основу сюжету винесено переживання творчої кризи молодою письменницею Радою Д. Головна причина її внутрішньої дисгармонії у тому, що неможливо поєднати два виміри власної особистості – людський і мистецький. Героїня виступає певним alter ego авторки. Полеміка є композиційним стрижнем повісті «Інопланетянка». Ведуться дискусії з питання людської й мистецької свободи, можливості досягти повноти буття. Лірична героїня Рада – це художньо перетворений образ самої письменниці. Повість вводить читача в життя-буття письменниці жінки, яка силкується гідно опиратися ударам долі.

Таран Л. В. [8; 9] наголошує на посттоталітарному та постколоніальному характері сучасної літератури. Це пояснює автобіографізм у творах сучасних українських письменниць як спосіб висловити те, на що раніше в “радянській” культурі було накладено табу. Дослідниця вказує, що їй цікавіші твори, де «факти реального життя перетоплений у тканину художньої образності [8, с. 167]. Ідеться про повість «Інопланетянка» Оксани Забужко. Л. Таран аналізує твір як цільну картину створення творчої особистості, її нетипової, специфічної, соціалізації. Дослідниця глибоко досліджує момент екзистенційної та творчої кризи головної героїні Ради Д. в повісті «Інопланетянка». Л. Таран зазначила, що відправною точкою для дискусії слугує антитеза Ради Д. – «люди, але не я» [2, с. 185]. Так починається полеміка митця з соціумом у його зовнішньо-матеріальному вияві. Ця полеміка стає наочною завдяки образу Посланця, який виступає Посланець є частиною особистості самої героїні. Розмова Ради

з ним є скоріше діалогом з собою, з власним минулим, коли героїня осмислює своє життя з точки зору долі [8; 9].

Дослідниця Тебешевська-Качак Т.[11] також розглядає звернення до автобіографізму Оксани Забужко як переосмислення минулого, провоковане демократизмом та національною свободою. Важливою складовою художнього світу повісті є її зв'язок з культурним та історичним контекстом. Оксана Забужко досить часто посилається на історичні події та явища, що відбуваються у сучасному світі. Так, наприклад, авторка нагадує про Чорнобильську катастрофу та інші екологічні проблеми, які стали великою проблемою для нашої планети. Також вона ставить перед читачем питання про сучасну культуру, відповідальність людини перед світом та майбутніми поколіннями.

Переломова О. С. аналізує постмодерну повість Оксани Забужко «Інопланетянка» (перший у сучасній українській літературі феміністичний твір) з метою вияву в ній своєрідних ознак інтертекстуальності, оскільки в межах постмодернізму сама ідея текстуальності невідривна від інтертекстуальності та ґрунтується на ній [10, с. 89].

У прозі О. Забужко знаходимо відображення гендерного конфлікту, через який письменниця відтворює суперечності української національної історії. Творчо самореалізуватися в чоловічому світі прагне Рада, яка почуває себе «інопланетянкою» в реальному житті.

Характерними для тексту повісті є внутрішні монологи, суб’єктивність оповіді, алюзії та цитати природно вплетені в авторську мову. Рада гостро відчуває свою неналежність до світу людей, вона уникає зустрічі з ними. Світу людей протиставляється світ природи. Рада думає, що у світи брехати можуть тільки люди, а в природі «кожен був собою» [2, с. 125]. Уведення в текст притчі про старого гуцула органічно завершує сприймання Радою автентичного для себе світу природи та несприймання сфальшованого світу людей. Через прийом інтертекстуальності О. Забужко через національний код залучає читача до когнітивних процесів – творення сприйняття художнього дискурсу [10, с. 90].

Інтертекстуальність у повісті «Інопланетянка» простежується й на сюжетному рівні. Класичний елемент сюжету про диявола-спокусника спостерігаємо у сцені зустрічі Ради-інопланетянки з Посланцем. Інтертекстуальність утворюється алюзією, яка побудована на елементах культурної антропології та підключає читача до коду світової культури через художній дискурс.

Відтворення зужитих мовних формул може служити засобом самовираження авторки, яка пояснює, що вона не може писати, послуговуватися «затруєними» словами, «екологічно небезпечним шлаком, яке не встигає переробляти середовище» [2, с. 128].

Переломова О. С. досліджує мислення героїні-інтелектуалки як інтертекстуальне на рівні підсвідомості, який створює загальнокультурний контекст :

- ✓ згадка (через відкинутий серпанок) про покривало Ізіди;
- ✓ часткове цитування з Лесі Українки – віддзеркалююче посилання протистояння Гелена й Кассандри;
- ✓ іменна алюзія – певні події з життя Сапфо;
- ✓ роздуми про ступені свободи – покликання на Сковороду;
- ✓ прагнення збагнути межовий стан між буттям і небуттям – згадка про Вергілія, Свідзинського, Франка, Шеллі, Гоголя, Свіфта [10, с. 90-92].

Отже, вчена Переломова О. С.після ґрунтовного дослідження встановила, що повість «Інопланетянка» має виразні ознаки інтертекстуальності. Головна героїня повісті є втіленням нового типу жіночих персонажів в літературі, жінки стають сильними та прагнуть реалізації в патріархальному світі. Цю оновлену героїню ми можемо розглядати як в культурному аспекті як новий щабель жінок до рівності з чоловіками й свободи від гендерних стереотипів, утвердження власного «Я» так і в історичному, оскільки ця нова героїня є досить вдалою алюзією на Україну, яка здобула незалежність. Крім того, у повісті

«Інопланетянка" Забужко розглядає тему інших інтелектуальних культур, які мають відмінності від української культури, та сприйняття цих відмінностей людиною. Ця тема важлива для України, яка знаходилася в процесі відродження своєї національної свідомості після довгого періоду радянської індоктринації та репресій.

Створений образ інопланетянки, може відображати пошуки нової ідентичності українського народу після років ідеологічної та культурної асиміляції під впливом Радянського Союзу, зіткнення ідеалів партійності та свободи, проєктувати конфлікт поколінь. Подвійна суперечлива сутність жінки сублімуються у повноту сприймання світу Радою Д., яка здатна пізнати сутність буття і відчути страх «непричетності» до реального життя, а відтак пізнати третій ступінь свободи [11, с. 40-43].

Хижняк К. В. досліджує твори Забужко О., що містять відображення тоталітарного буття. Оксана Забужко має власний стиль відтворення радянської епохи. Вона не привертає особливої уваги, не робить особливого акценту, проте тонкими мазками змальовує образ так, що читач одразу розуміє ставлення авторки до описаного явища. Коли мова йде про минуле країни, нерозривно пов’язане з майбутнім героїні, письменниця Рада в «Інопланетянці» щиро впевнена, що виключно вільне мистецтво – істинний шлях розвитку мистецтва та, наслідок чого буде здобуття нацією самосвідомості [12].

Зображення сучасного суспільства у різних його проявах буття забезпечують відтворення «картинок з життя», комунікативних ситуацій носіїв різних соціальних груп. Саме змалювання мовлення персонажів слугує яскравим засобом увиразнення героїв повісті зберігає мову – код нації.

У повісті Забужко також порушується тема наукового пошуку та відкриття, культурні та мистецькі традиції України, такі як народні обряди та легенди. Це може бути пов'язано з тим, що письменниця є філологом та науковцем зі спеціалізацією в галузі української літератури та її намагання показати унікальність та багатство української культури, зберегти культурні та історичні традиції в умовах глобалізації та технологічного прогресу [12].

Повість «Інопланетянка» можна назвати автотематичним твором термін А.Сандауера, польського критика), тобто його предметним вмістом є сам процес писання. Це надає можливість проблематизувати літературу, Оксана Забужко майстерно розкриває ґендерний аспект творчості, художньо осмислює її співзалежність з дійсністю, з'ясовує роль літератора в сучасному світі. Автотематизм у повісті «Інопланетянка» стає характерологічним методом: бувши проявом авторефлексії Ради Д., він відтворює високий рівень світогляду героїні, філософічність та культуру її мислення. Авторка повісті разом з читачем простежує, як відбувається процес гармонізації душі Ради, як стає одночасно шляхом осягнення «мистецтва жити», глибоко мотивуючи письменницьку діяльність героїні повісті «Інопланетянка», через яку висвітлюється її характер: для Ради Д. літературна творчість невіддільна від пошуку смислу власного буття та процесу самопізнання [7, с. 30-31].

Філософські роздуми героїні над сенсом життя відбивається у внутрішньому діалозі, протягом якого Рада ніби звіряє свою ідею, внутрішньо заданий проєкт, з тим, яким він є в практичному життєвому процесі. Інтенсивний духовний пошук, складність особливого стану душі героїні та її стосунків з навколишнім світом як значуща риса концепції особистості жінки розкриваються в повісті через підсилення полемічної спрямованості творів як композиційного й характеристичного прийому взагалі. Композиції повісті «Інопланетянка» властиві чималі діалоги-дискусії як поміж персонажами, так і внутрішнє спілкування героїні із собою.

Психологічний конфлікт у душі Ради має ґендерні риси: протистоять прагнення до пізнання, яке суспільство традиційно приписує чоловікові та жіноча повнота життя в його матеріальних проявах. Зрештою жіноча самоідентифікація Ради перемагає: героїня відмовляється від «спокуси небуття», якою спокушає Посланець та зберігає особисту свободу. Важливо зазначити, що фінал повісті «Інопланетянка» залишається відкритим, отож полеміка продовжується у свідомості читача [7, с. 43-44].

Проте чіткої любовної лінії у персонажа Ради не прослідковується, кохання поступилось головному мотиву – творчості.

Дар героїні приносить їй лише страждання і періодично вона намагається позбутись його, оскільки найгірші пророцтва ніби адресуються саме їй за словами самої Ради це ніби отруєння словами, які стають гранично небезпечними.

Емпатія Ради дистанційована від суспільства, проте головним в її сприйнятті є не пророковане «нещастя», а дослідження людей, вона сприймає їх як художній матеріал. Дівчина завжди одна їй не потрібен хтось конкретний і одночасно потрібні всі. Героїня намагається скоротити відстань між собою і людьми, стати частиною соціуму, але все одно не може відчувати й жити як люди почуваючи себе чужинкою її не впускає в себе дійсність [13].

Головною своєю силою Рада вважає мову і слова тому прагне писати яскраво, слова є абсолютизованою формою буття. У творчості Оксани Забужко мова є тілом і домом, реальною дійсною силою, яка здатна змінити хід історії. Про це говорить і Посланець у творі й у світлі сьогоднішніх подій таке сприйняття є актуальним і певною мірою пророчим, адже мова допомагає українському народу боротись і створювати нову історію.

Рада достатньо різка і завжди на стороні правди, що не подобається оточенню, оскільки бульбашка їх затишного світу може луснути перед жорсткою реальністю, дівчина не надає значення тому наскільки її слова зручні для оточення несучи лише саму суть, що створює розрив між нею і світом, між правдою і самообманом. Така позиція в контексті війни є певним відображенням відносин між Україною і світом, коли для донесення істини доводиться руйнувати чиїсь повітряні замки [13].

М. Гірняк [14] при аналізі повісті «Інопланетянка» зосереджує увагу на проблемі письма як способі комунікації та самоідентифікації. Письмо в повісті «Інопланетянка» постає на різних рівнях. Це письмо світу, суть якого намагається людина розкодувати, і письмо, яке створює, продукуючи нові тексти, людина-митець. Письмо світу в повісті Оксани Забужко стає тим обрієм,

до якого прагне наблизитись людина, яка схильна творити та писати. Рада прагне розшифрувати в книзі світу послання й з'ясувати семантику цього невербального тексту. З'ясувати його значення досить складно, тому що світ одночасно є вмістищем усіх подій, всіх людей (померлих, живих і ще ненароджених), слово «тепер», яке вже зникає в мить його вимовляння, відповідного слова, і кожен вміщує у собі увесь світовий простір і час.

Митцю, який намагається прочитати письмо світу, треба вдивлятися у міріади життів у різних епохах, цивілізаціях, вимірах; жити уламками сторонніх спогадів. Рада відчуває, що вміння виходити в позачасся дозволяє бачите те, що відбувається навколо та пригадувати написане в давно зотлілих манускриптах [14].

Саме здатність пригадувати, бачити й чути виводить митця на той ступінь свободи, на якому можна писати та говорити про насправді існуючи речі, але для здобуття такого рівня свободи від Ради потребують заплатити надто високу ціну – земне життя. Це слугує поштовхом для Ради замислитися над своєю сутністю. Не така як усі, Рада є літерою, яка тісно у письмі світу пов'язана з іншими, хоч і не завжди комфортно почувається в їхньому сусідстві. Митець (особлива літера) усвідомлює потребу у взаємодії з усіма літерами, що утворюють текст, а й, трактуючи світ-текст, стає творцем нових текстів. Героїня повісті «Інопланетянка» приходить до висновку, що письмо водночас і створює, й руйнує творця, тому що точиться коштом його власного життя [14].

Отже, у повісті «Інопланетянка» Оксани Забужко письмо існує на різних рівнях, і Рада, прагнучи з'ясувати приховані значення письма світла і створюючи власне письмо, приходить до розуміння власної ідентичності, розуміння себе через інших [14, с. 66-71].

Голобородько Я. Ю. [17] зазначає, що прозові тексти О. Забужко семантично доволі споріднені. Між більш пізньою й ранньою прозою відчутний внутрішній зв'язок в структурі фрази та мисленнєвих ракурсах. Повісті «Інопланетянка» та «Книга буття. Глава четверта» зведені у форматі одного видання та концептуально репрезентують різні моделі художнього мислення.

Розглянемо модель як художній пріоритет мислення Оксани Забужко, яку надає Голобородько Я. Ю. при аналізі повісті «Інопланетянка». Автор підкреслює стилістику безсюжетності повістю. Модель скерована на інсталяцію автобіографізованих пластів і психологічних ресурсів, шліфування ритмореченнєвих і мовностильових прикмет. Вона пропонує і виокремлює плекання «внутрішності», особистісної таємності оповіді рефлексій, які викликають свідомий досвід та життєві історії героїні [17, с. 74-75].

Отже, головна героїня повісті є втіленням нового типу жіночих персонажів в літературі, жінки стають сильними та прагнуть реалізації в патріархальному світі. Цю оновлену героїню ми можемо розглядати як в культурному аспекті як новий щабель жінок до рівності з чоловіками й свободи від гендерних стереотипів, утвердження власного «Я» так і в історичному, оскільки ця нова героїня є досить вдалою алюзією на Україну, яка здобула незалежність.

1.3 Тематика та мотиви в ранній прозі Оксани Забужко

Оксана Забужко є відомою представницею «інтелектуального постмодернізму», тому її творчість привертає увагу багатьох дослідників.

Так, Р. Харчук зазначає, що О. Забужко, покладаючись у творчості на підсвідомість, водночас демонструє раціональне ставлення до життя; піднімаючи феміністичні проблеми, дбайливо оберігає традиції [5, с.196].

В прозових творах раннього періоду творчості Оксани Забужко простежуються мотиви автобіографічності, через те що значна частина її головних героїнь є жінками-інтелектуалками; письменниця порушує філософські питання, які може побачити тільки жінка ; ці риси говорять орієнтація на автентику її творчого доробку.

Постмодернізм – це час переосмислювання попередніх цінностей, інспекція світосприйняття та перегляду подій історії. Слід зауважити, що інтерес

митців розповсюджується не до історії загалом, а до прочитання історії народу через особисту долю людини. Для підвищення автентичності текстів О. Забужко використовує документальні фрагменти, що вказує поєднання двох дискурсів – документального та художнього, таке поєднання має потенціал до відновлення, відсвіження сили літературно-художнього слова, його впливу на читача [18, с. 121].

До ранньої прози Оксани Забужко дослідники відносять наступні твори:

- ✓ 1992 – повість «Інопланетянка». Оповідання «Сестро-сестро».
- ✓ 1996 – роман «Польові дослідження з українського сексу».
- ✓ 1997 – «Я, Мілена».
- ✓ 1998 – «Дівчатка».
- ✓ 1999 – «Казка про калинову сопілку».

Проаналізуємо погляди українських дослідників на ранню прозу О. Забужко та складемо узагальнювальну таблицю.

Голобородько Я. Ю. називає невеличке оповідання «Сестро, сестро» (1992) психологічним натюрмортом, заснованим на «біографії соціумних реалій та автобіографії свідомості» [17, с. 75].

В оповіданні «Сестро, сестро» Юрчук О. визначає проблему як колоніально-тоталітарного страху українців. Саме страх за чоловіка стає смертю для дитини-ембріона у тілі Наталки. Пізній аборт, обумовлений не тільки стресом, а й тваринно- материнським інстинктом, коли жінка не має сил захистити двох: вже народжену очікувану дитину. І вона рятує життя однієї коштом смерті іншої. Материнське «вбивство» породжує почуття провини у жінки на все життя, а ще створює у її дочки комплекс сестри-вбивці [19, с. 182].

Провідною тональністю цього оповідання (цілком характерний українській літературі 90-х років) є критикою недавнього тоталітарного минулого. Оксано Забужко передає картину моральних потрясінь на фоні дитячої, а згодом жіночої свідомості, яка мислить, тонко фіксує, проводить паралелі, підсумовує.

У структуру оповіді автор включає образ «кагебіста» з його підкреслено поданою російською мовою [17, с. 76].

Темою та мотивами оповідання стали втрата згубленої української людини та ціна людського життя, страх перед невизначеним майбутнім, журба за ненародженою сестрою та дитиною.

Роман «Польові дослідження з українського сексу» Оксани Забужко став значним явищем в українському літературному процесі та викликав різнобічні критичні відгуки. Так, дослідниця С. Павличко вказала на існування в романі двох рівнів тексту: по-перше, історія невдалого роману художника та письменниці; по-друге, есей про інфантилізм, безвідповідальність українського чоловіка та його невміння й небажання «любити не по-чоловічому, а по-людськи» [21, с. 186].

Зауважимо, що назва роману провокує очікування великої кількості інтимних сцен, але авторка пише не про секс як загальне для всіх поняття, О. Забужко говорить про український секс, якого у Радянського Союзу «не було».

Цікавим є погляд вченої Юрчук О.[19], яка зазначає, що у романі «Польові дослідження з українського сексу» Оксана Забужко оприявнила родову пам'ять українців, яка формувалась під колоніальним гнітом. У романі носіями травмованої національної свідомості є два виразники української еліти: жінка-поетеса Оксана та художник і скульптор Микола К., Забужко О. показує їхню любовну драму як колоніальну травму, яка уразила увесь народ та знищила «інтимний простір роду» [19, с. 183]. Обидва герої усвідомлюють національну приреченість на рабство, але жінка намагається щось змінити, а чоловік пасивно очікує цих змін. Героїня хоче народити від «чоловіка-переможця» сина, який не матиме страху та пам'яті про сумну історію українського народу. Її обранець зовнішньо гарний, талановитий митець, володіє українським словом. Але з часом стає зрозумілим, що говорити українською, продукувати українське мистецтво, почувати українку – не одне й те саме, що відноситись до переможців. Ідеал побратимства трощиться об чоловічу слабкість, яка

мімікрує під псевдо сексуальну силу, коли кохатися не означає любити. Однак, секс через біль з інфантильним чоловіком, не дозволяє жінці народити сина – реалізувати своє бажання.

Оксана Забужко підіймає проблему нерозуміння жінки пострадянським чоловіком, який діє за закріпленою моделлю, у немає місця жіночій душі [19, с. 184].

Засобом самоідентифікації у творі стає мистецтво поза межами рідної землі, що є традиційним для української культури. Така тенденція викликана спроможністю українців говорити про себе задля заперечення чогось у собі або протиставлення чомусь, що вказує на відсутність самодостатності як риси цілком сформованої нації. Тому не дивно, що героїня/авторка самоідентифікується як українська жінка) в Америці [19, с. 185].

Шлях України до себе самої виражається в романі «Польові дослідження з українського сексу» через біблійну міфологему в «пошуках землі обітованої». Маргіналізація української поетеси проєктується в романі на образ рідної мови, яка набуває у свідомості українки сакрального значення. Це зв'язок, який споріднює поетесу Оксану з її духовною батьківщиною. Героїня «Польових досліджень з українського сексу» з Америки символічно (країна шансів) оглядає Україну (країна змарнованих шансів). Перебування на чужині змінює координати оцінки української нації, дозволяє героїні зрозуміти сутність та джерела «українського смертеіснування», відчути свою національну самосвідомість[7, с. 91].

Цікавий підхід до аналізу жанрових особливостей роману у Шевченко Т.М. [20]. Вона почитає розгляд з назви твору та зазначає, що іменник «дослідження» є домінантним, всі інші слова пояснюють уточнюють значення. Далі вчена розглядає, що ж досліджує Оксана Забужко у романі. Це нереалізована українка, сучасна жінка, письменниця. Авторка вдається питанням, чому в європейській державі, якою є Україні, немає місця людям мистецтва? О.Забужко у своєму романі змальовує національне життя людини країні, яка стала незалежною та

відшукує місце жінки-митця у навколишньому світі. Також дослідниця виділяє наступні мотиви «Польових досліджень...»:

▪ культ трагічного кохання;

▪ апокаліптичне бажання людини бути вічним Богом;

▪ божевільна любов, супроводжувана неможливістю справжнього духовного, а не тільки тілесного поєднання;

▪ «відкритий до зла» чоловічий світ;

▪ мистецтво, яке не приносить відчуття прекрасного, а стає тільки джерелом огидного й трагічного - розпинає високі почуття між чоловіком і жінкою;

▪ виживання жінки в будь-якій ситуації;

▪ недосяжний ідеал краси та ін. [20, с. 136].

Вчена Пухонська О. О. [22] дослідила особливості української культури й соціального простору перших років Незалежності, коли в суспільстві спостерігається переосмислення історії, відбувається осмислення наслідків тоталітарної травми радянської доби. Дослідниця наголошує на закритості тоталітарного світу, проблемах браку пам'яті, відсутності можливості самореалізуватися творчій особистості.

Авторка роману поглиблюється в проблеми національного характеру, веде розповідь про минуле відкрито, без прихованої правди. Адже після розпаду СРСР перші роки видавалися найбільш слушними для розгляду національної травми. Оксана – героїня роману, носій тоталітарної травми, вона вихована в традиціях режиму, основними методами якого були віра у псевдореальність і страх. Поетеса Оксана намагається донести власну історію національної трагедії метафоричної публіки в Америці, вона не відкидає спроби повернення інтелектуальної спадщини й національної культури. Героїня вважає, що пам'ять про українське минуле досі не зайняла гідне місце поряд із віктимним досвідом пережитого посттоталітарної Європи загалом.ЇЇ «польові дослідження» – це вияв механізму руйнування голосу цілої культури посттоталітарного устрою [22, с. 214].

Однією із визначальних проблем у романі «Польові дослідження з українського сексу» є проблема мови, яка протягом всього періоду Незалежності незмінно ставала підводним каменем політичних спекуляцій. Для героїні мова є визначником національної ідентичності й свідомості, культурним кодом народу, який нищився колоніальною політикою Росії та Радянського Союзу.

Героїня роману перебуває в іншій країні та в іншій мові, яка передбачає відчуття відсутності ментального закорінення як способу мислення. Свою інтелектуальну та творчу діяльність Оксана спрямовує на те, аби довести світові, що Україна «it is not Russia» [22, с. 215].

«Я, Мілена», як і інші ранні прозові твори, є прикладом «жіночого письма», де підіймається тема жінки та її місця у сучасній культурі. Андарачна М.М. та Єгорова Ю.М. [23] відзначають тему повісті «Я, Мілена» як зображення взаємовпливу двох світів – віртуального світу телебачення та людського. Сучасна медіакультура нав'язує значну кількість гендерних стереотипів, моделей поведінки, вимог. Намагаючись їм відповідати, люди позбавляють себе вибору, відмовляються від свого «Я». Тележурналістка Мілена – героїня повісті – веде на телебаченні програму про покинутих жінок, у кожної з яких своя жіноча трагедія. Мілена намагається надати цим трагедіям цікаву привабливу форму, естетизувати їх. Таким чином, життєві ситуації, саме життя, поступово починають втрачати свою цінність; ситуації, перероблені для телебачення, стають більш важливими, справжнішими. А згодом телевізійний образ самої героїні зажив окремим життям, і Мілена поступово втрачає контроль над ним. Ідеальний телевізійний варіант домінує над долею Мілени. Одного разу тележурналістка не впізнає себе на екрані, потім сповнюється відразою до власного телевізійного іміджу. Розщеплення жінки на справжню та телевізійну роздвоює саму особистість Мілени, і найбільш тележурналістку вражає те, що й навколишні (навіть самі близькі) люди ігнорують її, перестають сприймати Мілену справжню, бачать лише ту, що на екрані. Мілена сама перетворилася на жертву власної передачі, стала покинутою жінкою.

Самогубство є виявом протесту проти втрати жінкою власного «Я». Дослідниці вказують, що О.Забужко вводить ще одну модифікацію сестринства, а саме – сестринство-двійництво (пара образів – Мілена шоубізнесу та Мілена справжня) [23, с. 6-7].

Філоненко [7] при дослідженні повісті О.Забужко «Я, Мілена» наголошує на повторювану художню деталь, яка розкриває дисгармонію в житті Мілени. Це колір телеекрана – «синцювато-попілавий», колір іншої дійсності, як колір знелюднення. Телевізор у сім'ї – основа, на якій базується родинне життя тележурналістки, зокрема і сексуальне: чоловіка збуджує не реальна Мілена, а лише її екранний образ: кохаючись з дружиною, чоловік не відриває очей від телеекрана, ллється синювате світло з вікон спальні. Синцюватий колір, що утворився від «попелу почуттів», відкинутих як непотрібні, символізує розлюднення (дегуманізація) людини [7, с. 96].

Повість «Дівчатка» О. Забужко ідейно-концептуально та тематично пов'язана з оповіданням «Сестро, сестро». Якщо головна героїня оповіданням сумує за ненародженою сестрою, то у повісті «Дівчатка» головна героїня, Дарка, всю свою нерозтрачену сестринську любов переносить на Ленцю, однокласницю. Трагедію суму за ненародженою сестрою продовжує трагедія знайденої та втраченої посестри. Невеличка повість «Дівчатка» написане у формі асоціативних спогадів-спалахів свідомого «Я» Дарки (провідного персонажа оповідання «Сестро, сестро»). В повісті також взаємодіють два часових виміри – підлітковий та дорослий. Психологічна напруга твору досягається коштом перетинання цих двох вимірів, що утворює «колізію їхнього «майже оголеного зіткнення» [17, с. 76].

Ситковська М. І.[24] вказує, що Дарці притаманна хвороблива жага до влади, вона впливає на її вчинки протягом всього її життя. Це боротьба за владу, коли для досягнення успіху усі засоби підходять. Такою, вже сформованою лідеркою, Дарка знайомиться з новенькою, яка приходить до їхнього класу. О. Забужко розвертає перед читачем картину підліткової дружби-любові двох дівчат, в якій є все: прогулянки, завмирання у грудях, опік ревнощів, гучні

сварки та такі ж голосні замирення, слова палкого кохання, еротично-сексуальні пізнаття своєї жіночості У повісті «Дівчатка» змальовано конфлікт двох різних жіночих характерів. Дванадцятилітня Дарка бажає панувати над Ленцею, розчинити її в собі. О.Забужко зображує духовну близькість між героїнями. Дійсна причина конфлікту – різнонаправленість прагнень дівчаток. Ленця не може втамувати прагнення неосяжності тільки в дружбі з Даркою, яка, зі свого боку, не залишає їй шансів на інше життя, прагне умістити їхні відносини в себе цілком. У Ленці з'являється своє, тайне життя. Коли це викрили, Дарка осуджує подругу, розриває дружбу, втрачає свою посестру. Дарку цей вчинок мучить і через багато років. Це перша справжня підлість у житті дівчини, що дала їй урок на все життя. У фіналі ми бачимо життєву поразку Ленці, яка зазнала краху у прагненні до абсолютної свободи;та позбавлена внутрішнього спокою Дарка, яка стала більш чуйною й милосердною. Отже, гострий конфлікт двох індивідуальностей дозволив О. Забужко розкрити характер героїні як визначальний чинник концепції особистості жінки [24, с. 28].

«Казка про калинову сопілку» - повість-міф, повість-метафора, повість-притча, сповнена символів, образно-філософських понять, алегорій та написана із застосуванням різнобарвного фольклористичного матеріалу. Повість написано за мотивами народної казки про сестровбивство. О. Забужко аналізує одвічне питання, що хвилює людину: звідки зло в нашій душі ?

У родині Марії та Василя родилася дівчинка Ганна – панна з місяцем на лобі Мати зичить щастя донечці, бо сама заміж за свого Василя вийшла без кохання. Згодом народилась друга дівчинка, Оленкою назвали. Батьки ніби поділили дітей. Василь піклується та любить меншу - Оленку, Марія — Ганну. Оленка була нормальна дитина зі звичайною вдачею. Ганна наділена вродою, силою духу й даром. Вона чекає своєї незвичайної долі, яку їй віщує мати. Відмінність зовнішності та характерів спричиняє конфлікт між сестрами, бо вони протилежні особистості зі своїми поглядами на життя, на добро і зло. Як між батьками не було порозуміння, так і діти не мали сестринської любові одна до одної. Особливо загострення конфлікту стало помітним після сватання Дмитра

(якому раніше відказала Ганна) до Оленки. Через заздрість Ганна зазиває Оленку до лісу та вбиває її. Ніхто не знав, що куди зникла дідова дочка, та сопілка, яку вирізав з калини чумак, розповіла всю правду [3; 25].

Оксана Забужко у «Казці про калинову сопілку» пропонує свій міф про Добро і Зло, надаючи їм рис жіночого обличчя [3, с. 11-12].

За результатами нашого дослідження складемо таблицю, яка дозволить упорядкувати матеріал. Дивись таблицю 1.1

Назва твору	***Тематика***	***Мотиви***
1992 Повість ***«Інопланетянка».***	Пошук ідентичності та сенсу життя жінки-творця у постколоніальному суспільстві	▪ роздвоєність душі митця; ▪ людська й мистецька свободи; національне бачення історії; ▪ самотність; ▪ особиста свобода ▪ пошук свого шляху; ▪ гендерний конфлікт; ▪ фемінізм; ▪ нерозуміння жінки у постколоніальному суспільстві; ▪ Гелен і Кассандра; ▪ продаж душі дияволу.
1992 Оповідання ***«Сестро-сестро».***	Змалювання катастрофи роду, туга за неіснуючою, ненародженою сестрою.	▪ переживання втрати; ▪ мотив жертовності; ▪ національне бачення історії; ▪ страху перед невизначенністю;

		▪ виживання в тоталітарному суспільстві;
1996 Роман ***«Польові дослідження з українського сексу».***	Доля жінки-поетеси у постколоніальному суспільстві. Пошуки нової ідентичності українського народу	▪ мотив жертовності; ▪ травми постколоніального суспільства; ▪ наслідки тоталітарного режиму у сфері сексуального життя; ▪ трагічне кохання; ▪ тугу за материнством ▪ особиста свобода ▪ неможливість духовного, а не тільки тілесного поєднання; ▪ психоінтимний світ українських жінок; ▪ гендерний конфлікт; ▪ взаємини людини з викривленою пострадянською дійсністю
1997 Повість ***«Я, Мілена».***	Роздвоєння жінки як боротьба творця зі своїм твором-образом. відчуження людини	▪ модель сестринства (сестринство-двійництво) – Мілена справжня, та Мілена шоубізнесу; ▪ влада інформаційних комунікацій; ▪ відчуження людини; ▪ духовні пошуки; ▪ людський та віртуальний світ ґендерний конфлікт

1998 Повість ***«Дівчатка».***	Трагедія знайденої та втраченої посестри	▪ мотив сестринства; ▪ мотиви помсти; ▪ дружба; ▪ кохання; ▪ конформізм; ▪ прагнення людини володіти ▪ іншою; ▪ зрада
1999 ***«Казка про калинову сопілку».***	Погляд сучасної освіченої жінки на вічне протистояння Добра та Зла, життя та смерті.	▪ сестровбивство; ▪ мотив розплати; ▪ заздрість; ▪ дотримання цінностей християнської моралі; ▪ дідова» й «бабина» донька; ▪ сопілка з дерева калини

Таблиця 1.1 Тематика та мотиви в ранній прозі Оксани Забужко

Отже, у процесі дослідження ми з'ясували, що наскрізним у прозі Оксани Забужко є мотив сестринства, який модифікується через розгортання нових історій і епізодів жіночого становлення героїнь прозових творів.

Висновки до розділу 1

У ході дослідження було проаналізовано підходи українських науковців до вивчення ранньої прози Оксани Забужко, які дозволяють зробити наступні висновки:

Ідея написання повісті "Інопланетянка" стала можливістю для авторки розглянути важливі соціальні та культурні проблеми, пов'язані з ідентичністю та

пошуком сенсу життя. Лірична героїня Рада – це художньо перетворений образ самої письменниці.

Повість "Інопланетянка" - спроба в українській літературі розгорнути картину формування особистості творця, її нетипової соціалізації. Оксана Забужко створює в повісті власний простір, свій міф, де жінка є самодостатньою, та може виконувати ролі, історично закріплені за чоловіком.

В повісті «Інопланетянка» домінує внутрішній психологічний сюжет, який дає можливість зосередитися на духовній сфері життя героїні.

В повісті «Інопланетянка» художньо осмислюється зв'язок творчості з проблемою свободи митця й людини. Більша частина внутрішнього монологу героїні твору присвячена саме цьому питанню. Тільки через творчість Рада може прилучитися реальності, а тільки через героїню може віднайти свою повноту та цілість автор.

У повісті „Інопланетянка" чітко окреслено думку, що свобода митця у творчості є уявною: письменник-ремісник залежить від смаків його публіки, письменник-медіум – від ірраціональних вищих сил. Тільки «третій ступінь може надати безмежну духовну свободу бути всім (за умови втрати людської подоби). Героїня відкидає спокусу, жертвуючи людською свободою на користь свободи письменника: адже не хоче втратити Авторство, як власну суб'єктивність у світі.

Дослідники вказують на літературну алюзію повісті «Інопланетянка» з драмою «Кассандра» Лесі Українки. Оксана Забужко втілює у творі проблеми свободи митця в художній образ «ступенів свободи».

В прозових творах раннього періоду творчості Оксани Забужко простежуються мотиви автобіографічності, через те що значна частина її головних героїнь є жінками-інтелектуалками; письменниця порушує філософські питання, які може побачити тільки жінка ; ці риси говорять орієнтація на автентику її творчого доробку.

Оксана Забужко у ранніх прозових творах оприявнила родову пам'ять українців, яка формувалась під колоніальним гнітом.

Авторка поглиблюється в проблеми національного характеру, веде розповідь про минуле відкрито, без прихованої правди. У творах цього періоду підіймається тема пошуку ідентичності та сенсу життя жінки-творця у постколоніальному суспільстві.

Тематика прозових творів Оксани Забужко:

1. Доля жінки-поетеси у постколоніальному суспільстві.
2. Пошуки нової ідентичності українського народу.
3. Роздвоєння жінки як боротьба творця зі своїм твором-образом. відчуження людини.
4. Трагедія знайденої та втраченої посестри.
5. Погляд сучасної освіченої жінки на вічне протистояння Добра та Зла, життя та смерті.

Наскрізним у прозі Оксани Забужко є мотив сестринства, який модифікується через розгортання нових історій і епізодів жіночого становлення героїнь прозових творів. Розповсюджені мотиви творчості цього періоду є: національне бачення історії, нерозуміння жінки у постколоніальному суспільстві, виживання в тоталітарному суспільстві, травми постколоніального суспільства, взаємини людини з викривленою пострадянською дійсністю, дотримання цінностей християнської моралі, роздвоєність душі митця, особиста свобода, гендерний конфлікт тощо.

РОЗДІЛ 2. СЮЖЕТНА ЛІНІЯ ТА ПЕРСОНАЖІ ПОВІСТІ «ІНОПЛАНЕТЯНКА»

2.1 Головні персонажі та їх розвиток протягом повісті

Творчість Оксани Забужко вже триває понад три десятиліття і за цей час привернула увагу як читачів, так і літературознавців, таких як В. Агеєва, Т. Гундорова, Н. Зборовська, Я. Поліщук, В. Скуратівський, Л. Таран, Р. Харчук та інші. В українському літературному середовищі рубіж XX–XXI століть характеризується роздумами щодо "нового статусу митця" та актуалізацією проблеми вибору між обов'язком перед соціумом та відповідальністю перед мовою, як зазначає В. Агеєва.

Оксана Забужко зверталася до проблем літератури, її призначення та ролі митця, письменника і поета як у своїх творах, так і в есеїстиці. Мета нашого дослідження полягає в увиразненні авторської концепції творчості, особливо в контексті постмодерністського теоретичного дискурсу.

Наприклад, у повісті "Інопланетянка" (1989) розгортається фабула, яка обертається навколо автентичності письменницького слова, особливо слова жіночого. Це артикулює недоліки однобічної патріархальної культури, а феміністичний дискурс намагається виявити у жінок відмінний від чоловічого спосіб осмислення та саморефлексії. Забужко, спираючись на феміністичний погляд, підкреслює, що якщо раціональний світ належить чоловікам, то жінкам залишається сфера емоційної, інтуїтивної, позараціональної "приватної" сфери.

У своєму інтерв'ю Людмилі Таран Оксана Забужко заявляє: "Підсвідомості я набагато більше довіряю, ніж свідомості."

Отже, творчість О. Забужко можна досліджувати, по-перше, як зразок "жіночого письма", а з іншого боку, колізія "маскулінного-фемінного" відповідає психологічній сутності "свідомого-несвідомого", що можна розглядати в межах самої повісті як антагонізм Валентина Степановича і Ради Д. і двох концепцій художньої творчості, носіями яких вони виступають. Загалом протистояння Ради Д. Валентину Степановичу розкривається на різних рівнях – мистецькому, гендерному, поколіннєвому, інтертекстуальному (Кассандра – Гелен).

У психології творчості К. Г. Юнг розрізняв екстравертну та інтровертну авторські позиції у процесі творення. У першій творчій ситуації автор усвідомлює, що головним є не він (суб'єкт), а творчий процес (об'єкт): рукою автора водить невидима сила, тоді як свідоме мислення ніби перебуває збоку. Твори, написані за цим типом, – наскрізь символічні. Інтровертні твори – свідомо сплановані, зі свідомо відібраним матеріалом, тобто твори як свідомий продукт; вони, як правило, звернені до естетичного сприйняття, оскільки замкнуті на собі й цілеспрямовані у своїх художніх завданнях.

Спираючись на цю теорію, можна визначити позицію Валентина Степановича як інтровертну: література визначається дійсністю і її ж обслуговує. Для Валентина Степановича "світ був зафіксований ясно й твердо, мов кристалічні ґратки", його можна описувати, викликаючи у критиків захват "повносилим імпресіоністичним пейзажем" і пізнаваністю деталей. Валентин Степанович певен важливості власної місії і власних осягів і вірить, буцімто служить загалу і його писання конче "потрібне людям".

Окрім текстів, метр витворює і "власний міф". У одному з есеїв Оксана Забужко ригористично відкидає "сумнозвісну доктрину "соціального замовлення"" і говорить про "зміст поетичної правоти", коли до артикуляції тих чи інших речей письменника "вповноважено… не суспільством, і навіть не культурою в вузькому сенсі, а якимось щонайпрямішим трансцендентним імперативом". Отже, тут можемо побачити спробу звести порахунки із соцреалізмом, підваживши його основоположну засаду – міметичність мистецтва, а також бажання мистецького покоління 80–90-х дистанціюватися від шістдесятників, які значною мірою залишалися в ідеологічному просторі радянської культури. У "Notre Dame d'Ukraine" О. Забужко писатиме: "… вся дозволена (соціально прийнята) чуттєвість радянської культури "переможного матеріалізму" є гранично "заземлена", емпірично вмотивована за принципом "стимул-реакція", так що навіть художня творчість, цей, для секулярної свідомості, останній резервуар релігійного чуття…, у ній повністю

демістифікується, стає ремісничою "працею" – і саме так творцем і переживається.

ому те, що для Лесі Українки – «дорогі хвилини екстазу», для О. Гончара – «каторга на творчих галерах», котрій «щасливим кінцем» має бути винагорода від суспільства (у вигляді шани й достатку) за «тяжкий, виснажливий» труд» Рада Д. – визначимо її як творчого екстраверта– наголошує на метафізичній сутності мистецтва (писання «під диктовку»). У реальному житті вона почувається інопланетянкою, відчуваючи свою «непричетність» до дійсності, коли «ти – позірно рухаючись, розмовляючи, сміючись, гніваючись, хвилюючись так само, як вони – одночасно є відділена від незримою скляною стіною» (експлікацію цієї ідеї знаходимо в іншому есеї О. Забужко: «… дар письменника – це дар випадання з життя із збереженням пам'яті про нього. Так би мовити, дар автомаргіналізації – винесення себе самого «на береги» (am Rande), «за дужки» тут-і-теперішньої реальності з тим, аби охопити її «ззовні», «зі сторони» естетично формуючим зором і «впакувати» в слова». Цей бічний погляд («І я справді раз у раз бачила себе збоку», «я спромоглася глянути на власний шлюб збоку», «Рада виразно споглядала... контури власного, скрученого клубочком тіла...») постає знаком постійної саморефлексії героїні, бажанням (необхідністю?) дистанціюватись, відсторонитись та одночасно увібрати в себе все максимально повно задля адекватного естетського відтворення. Можна стверджувати, що в «Інопланетянці» письменниця подає власну інтерпретацію «вічного» сюжету про «дві душі» письменника. Концепція творчості Оксани Забужко будується передусім на розумінні креаційного акту як сакрального, незалежного від волі людини. Творчість є проривом у позасвідоме, виходом екзистенції в площину трансцендентного осяяння, коли розсунуті стулки відкривають просвіт в інший вимір, в «незнайомий коридор» буття. Неодноразово О. Забужко говорить про «пограниччя», «межовий» досвід як необхідну передумову творчості: «… тільки межа, вузький проміжок між «тут» і «там», здатна забезпечити «інше бачення»: хай нетривке й скороминуще, а все ж наближення до прихованої суті означених нею речей».

Творчий процес здебільшого інтерпретується як певне одкровення, «візіонерське яснобачення», містичне долучення до надособистісного. Такий характер потрактування ролі митця й джерел мистецької творчості дає підґрунтя літературознавцям говорити про «неоромантичну стильову домінанту прози Забужко» або навіть про «постмодерний різновид неоромантизму». Останнє твердження потребує додаткового коментаря.

Філософський ідеалізм О. Забужко увиразнений в есеї «Апологія поезії…». На думку авторки, тексти наповнюють Всесвіт, «прообраз вірша – ще не-ословлений, непроартикульований – завжди «десь є», він витає в повітрі, мов нечутний «шум в ефірі», доки ту «хвилю» не буде «впіймано» кимось, на неї «настроєним». Реалізуючи цю «“платонівську” настанову», митцю залишається вихопити їх, у процесі переведення («транспортування») ідеального прототипу в слова людської мови завдавши йому якнайменшої шкоди.

У постмодерністському контексті творчість набуває нового виміру: поняття "автор" витісняється ідеєю "скриптора", який представляє відмову від особистості та деперсоналізацію авторської фігури. За концепцією Р. Барта, смерть автора виступає як розчинення його індивідуальності у загальному інтертексті культурної традиції. В цьому підході, мовлення належить не тому, хто говорить, а виявляється як виявлення підсвідомого. Смерть індивідуального твору та автора означає їх поглиблення у безмежність загальної культурної спадщини.

У романі "Інопланетянка" виступає патріархальний автор Валентин Степанович, який визначає свої взаємини з читачами як взаємовідносини із реципієнтом. Попри відділення творчої свідомості від реальності, письменниця Оксана Забужко залишається в межах романтичної концепції, де героїня Рада Д. розглядає себе як інструмент-медіум та знаряддя зовнішньої волі. В творах Забужко концепція "смерті автора" виявляється головним чином у стилістичних особливостях, таких як змішування стилів, цитати та гра з культурними відсиланнями.

2.2 Дослідження сюжетної лінії та структури повісті

Український постмодерн відзначається гендерною спрямованістю, а феміністична проза Оксани Забужко, яка є апологією жіночої літератури, здобула популярність у 1990-х роках. Твір "Польові дослідження з українського сексу" є класичним прикладом "поліфонічного роману" за теорією М. Бахтіна. Інтертекстуальність, введена Ю. Крістевою як зв'язок між текстами, виявляється у творі "Інопланетянка". Мета дослідження полягає у виявленні ознак інтертекстуальності в цьому феміністичному постмодерному творі.

Літературознавець Т. Гундорова підкреслює ознаки інтертекстуальності у "Польових дослідженнях", вказуючи на поліфонічність та фрагментарність, цитування та автоцитування, а також використання англійських виразів. Основне завдання аналізу - виявлення рис поліфонічності у повісті "Інопланетянка".

Постколоніальна проза Забужко подібна до творів Тоні Морісон, Салмана Рушді та Джамейки Кінкейд. У ній відображено гендерний конфлікт, що виникає через колізії української національної історії. Мотиви "слабкості" чоловіків, спричинені роками залежності та маргінальності, стають центральними в творах Забужко.

Героїня повісті "Інопланетянка" відчуває себе "інопланетянкою" в реальному житті і прагне творчо самореалізуватися в "чужому" (чоловічому) світі.

У тексті виокремлюється особистісна виразність оповідача, яка проявляється у внутрішніх монологах та діалогах, а також у вмілому вживанні цитат і алюзій, які органічно вплітаються в стиль автора. Головна героїня, інопланетянка Рада, відчуває глибоку відчуженість від світу людей, уникаючи зустрічей із ними. Вона уникла навіть спілкування з Мариною Семенівною або Галиною Степанівною, оскільки обидві "схожі на динозаврів". Проте вона

відкрита до розмов зі своїм сусідським собакою Чорнишем, навіть виражає сором за свою "малодухість" перед ним.

Текст акцентує протистояння світу природи і світу людей, останніх, які втратили свою природність. Автор використовує композиційний прийом уведення в оповідь притчі, вставленої у текст, щоб органічно завершити уявлення героїнею про аутентичний світ природи та її неприйняття фальшивого світу людей.

Отже, автор так будто звертається до культурної пам'яті читача, привертаючи його увагу до національних коренів. В героїні виникає вспомин про притчу про старого гуцула, який, витративши багато часу на полонині, спускається до села, до людей. Під час подорожі туди він переходить потік, але не усвідомлює свого дива. Але на зворотньому шляху він провалюється в хвилю і змушений шукати брід. Потік відчуває чужинцю.

Героїня ставить риторичне запитання: "Чому ж він туди вирушив, від людей, цей нерозумний дідо?" Прийом інтертекстуалізації втілює намір автора — залучити читача (за допомогою національного коду) до когнітивних процесів та сприйняття художнього дискурсу. Використання притчі, завдяки цьому прийому, підсилює її навчальний потенціал, актуалізує його, а сам інтертекст служить експресивним засобом формування "підтексту".

В повісті виявляється інтертекстуальність і на рівні сюжету. Зустріч героїні-інопланетянки з Посланцем виступає як типовий момент сюжету про диявола, який наділяє творчою силою в обмін на душу. Алюзії на культурно-антропонімічному рівні створюють інтертекстуальність. Через художній дискурс відбувається залучення читача до коду світової культури. Згадка про покривало Ізіди («Рада відкинула серпанок («покривало Ізіди» чомусь майнула гадка, й зробилося весело») підтверджує "інтертекстуальне" мислення героїні-інтелектуалки на підсвідомому рівні. Функція інтертексту тут виявляє культурно-семіотичні орієнтири і прагматичні установки автора.

Наприклад, цитування балакунів та використання вже вжитих мовних формул є засобом самовираження авторки, яка пояснює причину своєї неспроможності писати через перенасиченість мови негативним вмістом.

Номінативна алюзія, що вказує на Сковороду («Про це у Сковороди: мікросвіт, «внутрішня людина»), та часткове цитування інтертекстуально пов'язують текст повісті з національним філософським дискурсом, де посилання на Сковороду має символічне значення. Елементи назви твору Шевченка, взяті авторкою напозич, конструюють інтертекстуальні зв'язки, виступаючи як вузли, що об'єднують семантико-композиційну структуру нового тексту і відображають єдність "свого" та "чужого". Раді, як "інопланетянці", виявляється складно зрозуміти темпоральність, і це обов'язково потребує використання досвіду попередніх літературних дискурсів. В її запитанні про природу "тепер" відзначається філософське бачення часу: «Може, вкажеш мені, де воно є, оте «тепер»? Поки я вимовляю це слово, «тепер» уже проминуло. Люди живуть йому навздогін і називають це плином часу. Насправді ж ніякого плину нема, світ – одночасний резервуар усіх минулих і майбутніх подій, людей – і мертвих, і живих, і ненароджених…».

Інколи вказівка на особу може виглядати як спогад, коли є звернення не до тексту, а до конкретної події в житті іншого автора, яку легко розпізнати. У контексті роздумів героїні про свободу авторка вдало використовує вказівку, шукаючи підтримки в міркуваннях Сократа: "Вибач, але в цьому, далебі, є щось комічне – валасатися по трансфізичних просторах, по античних Сіракузах, лізти в душу до Сапфо – мені здається, то була Сапфо, слово чести". У момент роздумів героїні про свободу авторка введе алюзію, яка вказує на Сократа: "І спитали Сократа: «Чи є різниця між життям і смертю? – «Жодної»,–відказав мудрець. – «То чому ж ти не вмираєш, учителю?» – «Саме тому» [2, 147]. Стилістична фігура паралелізму виникає на основі інтертекстуальності, яка будується на сакральному тексті, підсилюючи емоційність: "Як можете ви говорити про Царство Небесне, коли не здужаєте додати до свого зросту бодай лікоть? Як можемо ми говорити про свободу, коли не потрапимо на макове зерно,

щоб щось змінити у власній душі". Розмірковуючи про свободу творчості, героїня повісті конструює свої міркування з використанням інтертексту, відображаючи протистояння Гелена і Кассандри через цитату з Лесі Українки: "Невже ніколи ти не бачиш, що буде – неминуче, невблаганне? Невже тобі не каже в серці голос: «Так буде, так! Так буде, не інакше!»?» – Його добродушна відповідь: «По щирості сказавши – ні, ніколи». «І відповідь прийшла сама собою: – Кассандра каже людям. Який є світ насправді. Гелен їм каже те, що вони хочуть почути».

2.3 Порівняння головних персонажів з іншими персонажами ранньої прози Оксани Забужко

Оксана Забужко підняла планку українського слова, насичуючи текст різноманітними вербальними формами, нюансами та кольорами. Вона працювала над кожним реченням, фразою та текстовим періодом, використовуючи їх як музичні елементи в симфонії слова. У "Польових дослідженнях..." текст не просто розповідає, а звучить як моно-графія, де кожне слово має своє місце та значення. Мовостиль цього тексту передає атмосферу етнічного вербального свята та підтримує доктрину максимально автентичного слова.

Героїня тексту, яку авторка обґрунтовано характеризує як "тридцятичотирирічну бабу", перебуває в певному розриві між своїм віковим статусом та емоційним становищем. Навіть при великому інтелектуальному потенціалі вона часто рефлексує на рівні старшого підлітка, особливо у питаннях кохання. Вона ідентифікує себе як суперінтелектуалку, визначну особистість, місія якої полягає в мисленні, творчості та роздумах про всесвіт.

Проте одночасно вона серйозно відноситься до особистих розмов та діалогів, що свідчить про її внутрішню розмаїтість та колізії.

Особливо героїню зацікавлюють ситуації, пов'язані зі спілкуванням та відносинами, і вона аналізує їх докладно, вдаваясь до таких елементів, як слова, жестів та зовнішній вигляд. Її декларoване прагнення до вільного розвитку і духу зустрічається з дидактичними рефлексіями, де вона виступає як наставник, вказуючи іншим, як жити.

Історія, яку героїня розповідає, зовсім не є історією кохання. Вона описує інтенсивні емоції, які можна порівняти з еякуляцією захоплення, але відсутність любові в цьому контексті дуже акцентована.

Героїня, звертаючись до свого об'єкта захоплення, називає його "тим чоловіком", вказуючи на відсутність особистого зв'язку.

Окремий акцент робиться на тому, що героїня може любити лише себе. Її монологи-сповіді відзначаються повною самовідданістю та любов'ю до самої себе. Це корелює із сучасними цінностями, де акцент робиться на індивідуальному "я"-житті.

Оксана-нараторка не здійснює сексуальне відтворення картин або детально виписаних сексуальних сцен у тексті пані Забужко.

Навіть при естетичній радикальності, яка враховується в сучасній поетиці, це може вражати не настільки радикально.

Декларації про шукаємі вербально-образні відображення "українського сексу" залишаються позірними, і можна стверджувати, що "польові дослідження" у цьому тексті практично відсутні. Це, безперечно, не роман у традиційному сенсі, і термін "роман" може вживатися тут з широкою інтерпретацією.

Текст може бути сприйнятий як серіал зонгів, мегапоема, ліричний есей, автобіографія чи мемуари раціональної підсвідомості. У сучасній літературі термін "роман" іноді використовується для опису різноманітних творів, що виходять за рамки традиційного роману.

Оксана Забужко, власне, виявляється більше поетом і мислителем-есеїсткою, а не прозаїком чи поеткою.

Текст визначається домінуванням розумового, інтелектуального начала, в якому емоції служать лише акцентом, підкреслюючи чарівну імпульсивність і пристрасність інтелекту. Сексапільна аура інтелекту для сучасної особистості може бути не менш важливою, ніж сексуальні поклики природи, визначаючи людську цивілізованість.

Важливо відзначити, що Оксана Забужко володіє глибоким літературним досвідом і уміє вдало поєднувати інтелектуальні та емоційні аспекти в своїй творчості.

Питання того, якою стратегією вона обере для продовження своєї літературної партії, залишається відкритим, проте "Польові дослідження з українського сексу" залишаються однією з найвизначніших робіт авторки в прозі.

Висновки до розділу 2

Творчість Оксани Забужко, яка охоплює понад три десятиліття, визначається її вмінням висловлювати глибокі ідеї та почуття, акцентуючи увагу на ключових аспектах літературного та культурного дискурсу. Її твори відзначаються не лише художньою цінністю, але й глибоким зануренням у проблематику сучасного соціуму.

Оксана Забужко вносить вагомий внесок у вивчення ролі письменника та поета в українському літературному контексті. Вона активно обговорює та аналізує питання щодо "нового статусу митця" у XX–XXI столітті, а також розглядає проблеми вибору між обов'язком перед соціумом та відповідальністю перед мовою. Її творчість відображає не лише внутрішні конфлікти письменника, але й різноманіття культурних, гендерних та ідентичних питань.

У "Інопланетянці" Забужко акцентує на проблемі автентичності письменницького слова та висловлює феміністичний погляд на осмислення світу. Її підхід дозволяє виявити в жінок інший, ніж у чоловіків, спосіб мислення

та саморефлексії, розкриваючи таким чином сутність гендерних розбіжностей у культурі.

Важливим елементом творчості Забужко є використання інтровертної позиції в письменницькому процесі, що відзначається увагою до внутрішніх переживань і особистої місії письменника. Це дозволяє їй створювати символічні твори, що сприймаються як своєрідні мистецькі "приватні" зони.

Оксана Забужко виступає проти соцреалізму та відмежовується від ідеологічних рамок радянської культури. Її творчість є спробою звільнення від соціального замовлення та виявленням "приватного" характеру літературної творчості, що приводить до демістифікації та ремісничої оцінки художнього твору.

У цілому, творчість Оксани Забужко відзначається високим рівнем мистецького майстерства, глибоким осмисленням сучасних культурних та гендерних проблем, а також пошуками нових форм висловлення в українській літературі.

РОЗДІЛ 3. МОВЛЕННЄВА СПЕЦИФІКА ТА СТИЛІСТИКА ТВОРУ

3.1 Мовленнєва специфіка повісті «Інопланетянка»

Мовне відтворення сучасного суспільства в усіх його проявах створює живописний «калейдоскоп життя», де відбиваються мовленнєві ситуації різних соціальних верств через різноманітні персонажі. Роль персонажів у відтворенні мови слугує засобом надання їм життєвості та виразності. Наприклад, зображення «бабці з коричневим лицем, обгорнутої терновою хусткою, її звислі пусті груди й маслаки плечей під темно-зеленою витягнутою кохтою» передається через діалог: «Дочко, а де тут обласна больниця? – кошики в руках позв'язувано джгутами полинялих ситцевих бинд, – «А звідкіля ви, бабусю?» – «А з-під Яготина, зі Студеників, може, знаєте?.. Нє? Син у мене тут лежить, дитино, він у Прип'яті на станції робив, да й оце хоче інвалідність получить, а воно врачі подержать трохи, да й назад випускають, – руки в неї теж коричневі, мов роз'їдені горіховим соком, і пахне від неї не по-міському – чи то сухотрав'ям, чи цвіллю, чи залежаним полотном». Мовна манера селянської матері, яка використовує суржик і має особливості фізичного опису, відчутно наповнена емоційним забарвленням авторки, а використання суржику викликає враження літературної мови з правильними граматичними формами, такими як звертання – дитино, дочко.

Ці формальні обороти несуть значущий вміст і є етнічними маркерами, які автоматично асоціюють інтелігентку-українку з українкою-селянкою, а їх використання витікає з особистого відгуку письменниці. Фемінний дискурс виявляється на рівні свідомості, і це підтверджує дотримання Радою відповідного тону в реакції на звертання іншої жінки - бабусі. Інтертекстуальність виявляється підсвідомо. Саме ця нещасна Мати стає втіленням стражданої України в усій її величі, і саме вона зберігає мову – код нації (хоча, можливо, трохи суржиковану), у відміну від "здорового морданя", яке представляє інший герой: "рип шкірянки, запах імпортного одеколону і дорогого тютюну, «Куди ви так торопитесь, девушка?» – добре погодований,

насичений прижмур, чемоданчик-"дипломат", всі швейцари-викидайли віддаляються з вітанням з п'ятдесяти метрів, чудовий, породистий підлабуз..." [2, 152]. З цим мовцем авторка не спільніє жодних цінностей, бо його індивідуальне мовлення відображає внутрішній світ, де немає поваги до місцевих жителів. Таким чином, конотація в даному випадку є виразною: зневага сприймається як вияв зневаги. Інтертекстуальність служить не лише як засіб породження власного тексту, але й як спосіб виявлення творчої індивідуальності через встановлення складної системи взаємозв'язків із творами інших авторів. Унікальність стилю Оксани Забужко чітко проявляється у сцені зустрічі героїні повісті "Інопланетянка" зі смертю (у сні).

Схоже, що взаємодія тексту Оксани Забужко з художніми творами Валерія Шевчука створює інтертекст з ознаками гіпертекстуальності. У відтворенні моменту смерті Оксани Забужко, можна помітити полеміку з образом смерті в творах Валерія Шевчука, де смерть представлена як благородна, біла, велична леді, яка супроводжує людей з гідністю. У розповіді Оксани Забужко смерть описана як неприваблива "бабисько", що говорить "голосом базарної перекупки". Її зовнішність описана як "розфарбоване, з масними кісьми й брезклою, в патьоках гриму шкіра відставної статистки". Відмінність в описі смерті може вказувати на авторське утвердження індивідуальності та критику стереотипних уявлень. Порівняно з благородною Шевчуківською смертю, смерть в оповіданні Забужко має грубший образ, говорить неестетично, що може вражати своєю прямотою і несхожістю на традиційні уявлення про смерть.

У цитаті авторка використовує іронію, посилаючись на Шевченка і його слова про славу як заповідь. З гіркотою висловлюється щодо того, як багато талановитих ідей і творів було втрачено через час та обставини, і питає, що саме залишається в наші дні, зазначаючи обмеженість збережених творів, таких як "Слово о полку", "Патерик", "Палея" чи "Діоптра".

У розмові про свободу творчості і покликання на Сковороду, авторка використовує широкий культурний контекст, згадуючи імена видатних

особистостей, таких як Вергілій, Гоголь, Франко, Свіфт, Шеллі та Свідзинський. Це надає загальну підтримку інтелектуальним роздумам героїні.

Отже, у вивченому тексті виявлено значну кількість цитат, алюзій та ремінісценцій, а їхні функції включають інтенційний, експресивний, поетичний та конструктивний аспекти. Це свідчить про виражену інтертекстуальність у повісті Оксани Забужко "Інопланетянка".

3.2 Визначення основних стилістичних засобів та їх роль у творі.

Однією з ключових рис естетики постмодернізму є інтертекстуальність, яка визнає неможливість створення абсолютно нового і підтримує ідею переосмислення та перекомбінування елементів, вже наявних у культурному досвіді. Творчість Оксани Забужко виявляє широкий спектр інтертекстуальних зв'язків, відзначаючись високим рівнем ерудиції та майстерністю у використанні літературних та культурних вказівок.

Письменниця вільно опановує не лише літературні матеріали, але й тексти сучасної масової культури, як це можна побачити в її пародійному використанні ток-шоу у повісті "Я, Мілена". Алюзії та ремінісценції часто використовуються для створення іронічного або саркастичного пафосу, що проявляється у висловлюваннях, наприклад, "Знаете ли вы украинскую ночь, леді й джентльмени?" чи "лучче було вмерти, а ще краще, а ще краще та й не народжуватися, чим тепер, чим тепер так катуватися...".

Інтертекстуальні зв'язки не лише додають іронії, але і стають ключами до розуміння концептуального змісту творів, як, наприклад, у використанні образів Івана Карамазова, чорта, Леверкюна для підсилення містики теми творчості. Деякі твори письменниці повністю ґрунтуються на переосмисленні вічних образів, які, наприклад, можна відзначити у творах про Каїна й Авеля чи Гелена й Кассандру.

Основними характеристиками художньої прози Оксани Забужко, відомої також як авторки численних есеїв, є її есеїстичний підхід та виражена ліризація. За словами С. Філоненко, концепція жінки як "запитуючої особистості" призводить до включення в художні тексти елементів есеїстики, що відповідає уявленню про людину як "носія поглядів". В. Скуратівський, у свою чергу, відзначає ліричний стиль письменниці та вбачає його як притаманний не лише поетичному, але й прозовому творчості. Ліризація виявляється в зниженні сюжетної важливості та акцентуванні на внутрішньо-психологічних подіях, таких як динаміка почуттів кохання.

Щодо жанрової природи текстів Оксани Забужко, вони вирізняються унікальним поєднанням елітарності та масовості. Як відзначає Т. Гундорова, твори Забужко відновлюють феміністичний нарцисичний дискурс української літератури, починаючи з творчості іншої видатної української жінки-письменниці, Ольги Кобилянської, на кінці XIX століття. Жанровий арсенал включає в себе елементи інтелектуального есе, що переплітають прозу і віршовану мову, патріотичні теми та риторичний стиль, що зумовлює певну популярність серед читачів.

Одна з ключових рис поетики постмодернізму — цитатність — з комунікативної перспективи може тлумачитися як переміщення акцентів з самого повідомлення на його код, оскільки сама форма повідомлення не володіє семантичною новизною. В терміни Ю. Лотмана, це є ознакою автокомунікаційності тексту: «Орієнтована на автокомунікаційність література не лише уникає уживання штампів, але проявляє тенденцію перетворювати тексти на штампи та відождджувати "високе", "гарне" та "істинне" з "стабільним", "вічним" — отже, із штампом».

Ліризація творів Оксани Забужко виявляється в їхній автокомунікаційності та використанні моделі розповіді за схемою «Я-Я». Такий підхід видно у роботах, таких як «Польові дослідження...», «Інопланетянка», «Сестро, сестро», «Інструктор із тенісу». Зазвичай розповідь у цих творах веде жінка (виняток становить, наприклад, «Книга буття...»). Стиль авторки характеризується

відвертістю та автобіографічністю, хоча сама вона стверджує, що намагається уникати особистого втручання у тексті: «... від усіх можливих аналогій між описаним у цій книжці, з одного боку, та реальними особами й подіями, з другого, авторка наперед відмежовується».

Авторка цікаво розкриває імпресіоністичний стиль, особливо в «Інопланетянці». Тут спостерігається характерна, у стилі Коцюбинського, подвійна, а іноді й потрійна фокалізація оповіді, наприклад, у сцені, коли Рада, відчувши раптову спорідненість зі світом живих істот, пригортає сусідського собаку Чорниша: «Потім вона подумала — думка була з іншого, дотеперішнього світу, - що в Чорниша, мабуть, блохи, - і, відтрутивши собаку, встала, трохи соромлячись цієї своєї малодухости».

Тексти Забужко мають виражену іронічність, але ця іронія є сумною. Вона відрізняється від веселої іронії-бешкету Андруховича, наближаючись до самоотруєння: «скоголить бідна, нелюблена, покинута на вокзалі дівчинка, ладна йти на руці до кожного, хто скаже: «Я твій тато», та тільки хто ж таке скаже тридцятичотирилітній бабі». Іронія Забужко часто несе в собі пафос неприйняття навколишнього світу. Наприклад, нараторка «Інопланетянки» так описує спроби писати не «серцем», а «розумом»: «Можна, чому ні, вигадати, намислити дальший хід твору — так? ні, здається, краще отак... а може, розвинути оцю-ось лінію, щось вона тут зовсім захиріла..., і отак — теж непогано, і сюди, в цей бік — теж нівроку, і все це вже лайно. За перепрошенням».

3.3 Порівняння стилістики повісті з іншими творами ранньої прози Оксани Забужко

Прозові тексти Оксани Забужко проявляють семантичну та ритмостилістичну спорідненість. Між ранньою та пізньою прозою відчувається не просто існування, але майже фізичний внутрішній зв'язок, який проявляється у зорових аспектах, мисленнєвих ракурсах, структурі фрази та мелодії думки.

Книжкова міні-серія, що складається з крейсерських "Польових досліджень з українського сексу" (видання дев'яте; К.: Факт, 2007), збірки-асорті "Сестро, сестро" (третє видання, доповнене; Київ: Факт, 2008) і дуету повістей "Книга буття. Глава четверта" (К.: Факт, 2008), дозволяє простежити, як розвивалася Забужко-прозаїк і які аксіологічні пріоритети вона обрала для себе.

Ці три книжки взаємодіють і виявляють щільні причинно-наслідкові зв'язки. "Книга буття. Глава четверта" особливо цікава як своєрідний ключ до всієї наступної Забужкової прози, а "Сестро, сестро" є повноцінною збіркою, в якій абсорбовано різні художні іпостасі та амплуа письменниці. "Польові дослідження з українського сексу" стали кульмінацією прозових імпульсів та пошуків Оксани Забужко, конденсуючи практично все найсуттєвіше, що вона прагнула й воліла висловити.

У текстах Забужко чітко відчуваються ментальні "фішки" сучасності. Враховуючи розхристаність та феєричність нинішньої епохи, а також інтелектуальну еклектичність та ціннісну сумбурність, можна логічно припустити, що всі ці атрибути знаходять своє відображення в прозі Оксани Забужко.

Забужко-прозаїк тривалий час утримується на ринку, перевидавши й передрукувавши свої тексти. Час від часу вона видає новий текст, ефектно та заощадливо постачаючи матеріал, який вже надійно вписався в її прозові архіви-надра. Однією з формально нових збірок стали дві давні Забужкові повісті - "Книга буття. Глава четверта" (1988) та "Інопланетянка" (1989).

Ці раніші тексти, об'єднані разом, створюють непересічний прецедент, що дозволяє виявити та прокоментувати внутрішні чинники художнього розвитку Оксани Забужко і узагальнити те, що відбулося (або можливо, навіть не відбулося) з її прозою та естетичною ментальністю.

Повісті "Книга буття. Глава четверта" і "Інопланетянка", об'єднані та порівняні у форматі одного видання, концептуально репрезентують різні моделі художнього мислення. Ймовірно, їхня найважливіша роль для естетичної

траєкторії пані Оксани полягає в тому, що після цих текстів виникає фактична проблема вибору – обрання однієї з цих моделей як художнього пріоритету.

"Книга буття. Глава четверта" ґрунтується на виразній сюжетній прописаності, тоді як "Інопланетянка" маніфестує культ і стилістику безсюжетності. У першій повісті акцент робиться на колізіях вчинків і дій персонажів, у "Інопланетянці" визначальним є нюансування спостережень і рефлексій, викликаних життєвими історіями та свідомим досвідом головного персонажа. "Книга буття. Глава четверта" докладно описує соціумний інтер'єр, навіть у футурологічному контексті, тоді як "Інопланетянка" є спробою заглиблення в ментальні закутки головної героїні. Повісті "Книга буття. Глава четверта" властиві притчовість і символічність, засновані на переінтерпретації біблійної історії про Авеля та Каїна. "Інопланетянка", навпаки, оприявнює колізії особистісних психологічних елементів Ради Д., яка стає і об'єктом, і суб'єктом нарації. "Книга буття. Глава четверта" оперує чоловічими натурами і мотиваціями, хоча не завжди глибоко розробленими, тоді як "Інопланетянка" вдавалася глибше у простір жіночих експресій, з яскравими феміністичними алюзіями, що надають тексту виразність і кольорит. У "Книзі буття. Главі четвертій" мова, хоча і оздоблена багатою метафоричною фонікою, залишається інструментом і матеріалом оповіді. З іншого боку, у "Інопланетянці" мова, стиль та конструкція фрази набувають статусу одного з основних смислів. Власне кажучи, обидва тексти представляють різні парадигми та, отже, моделі художнього розвитку. Перша модель орієнтується на рух у координатах мисленнєвих проривів та відкриттів, пошуку глибин філософії ("Книга буття. Глава четверта"). Друга модель спрямована на встановлення ресурсів психології та автобіографічних шарів, вдосконалення формотворчих, передусім мовно-стильових та ритморечевих особливостей ("Інопланетянка"). Модель перша спонукає до глибинного погляду та онтологічної оптики, зосередження на семантичних величинах. З іншого боку, друга модель пропонує і виокремлює культивування "внутрішнього", суб'єктивного скарбу оповіді.

Своєю прозовою практикою, насамперед у текстах "Сестро, сестро", "Дівчатка", "Я, Мілена" і, безперечно, "Польові дослідження з українського сексу", Оксана Забужко зробила багато для того, щоб переконати, що обрана була друга модель і, відповідно, друга парадигма прозового розвитку.

Збірка "Сестро, сестро", як і "Книга буття. Глава четверта", також входить до категорії "по-новому не но – малюнки обшуку, психічних розривів, моральних потрясінь", на тлі чітко визначеної спочатку дитячої, а потім сформованої жіночої свідомості, яка тонко фіксує, мислить, проводить паралелі та узагальнює. У структурі оповіді виникає стандартний образ "кагебіста", який висловлюється або карикатурно, або саркастично російською мовою. Це стало своєрідною "відповіддю" Росії, нашої альтернативою російським "стандартам", коли українці зображуються як недоумки, а українська мова спрощено відтворюється. Велике оповідання "Дівчатка", подібно до "Сестро, сестро", є практично безсюжетним, написаним у вигляді асоціативного зв'язку спогадів та спалахів свідомого "я" Дарки, провідного персонажа обох перших творів збірки. Як і у першому тексті, тут взаємодіють дві просторово-часові виміри – дитячий і сформований. Психологічна напруга виникає за рахунок "перемикання" і "прослуховування" цих двох вимірів, що створює колізію їх майже голого зіткнення. У другому тексті ретельно описано і поставлено на перший план характери і ситуації, що додає деталей та фактурності.

Крім того, у "Інструкторі з тенісу" можна відзначити прозорі та очевидні самоповтори. Наприклад, Марта, головна героїня, переживає нервовий напад, подібний до того, який вже був описаний у "Дівчатках", де аналогічна ситуація виникла з Дарцею в кінці оповідання. Це може вказувати на певні тематичні та сюжетні паралелі між текстами. Зауважте, що "Інструктор" є останнім текстом у книзі, і це може мати певне символічне значення, асоціюючись з "прохідними" західними тестами.

Текст "Сестро, сестро" виявляється певною подією, хоча й не революційною, і підтверджує, що Оксана Забужко залишається авторкою "Польових досліджень з українського сексу". Але навіть щодо "Польових

досліджень" не все так однозначно. Текст починає проявляти ознаки старіння та зневаження, нагадуючи, що думки, так само як і люди, схильні старіти і піддаватися змінам.

Не зважаючи на це, мова і стиль залишаються ключовими елементами творчості Оксани Забужко. Мова в її "Польових дослідженнях..." вражає своєю густотою, експресивністю, ритмічністю та мелодійністю. Авторка виражає свою провідну тезу, що проза Забужко цікава в першу чергу своїм мовним стилем.

Висновки до розділу 3

Оксана Забужко, через свою творчість, визначається широким спектром інтертекстуальних зв'язків, використовуючи їх для створення унікальної естетики, яка властива постмодернізму. Вона вдосконалено використовує цитати, алюзії та ремінісценції, надаючи своїм творам глибину та многозначність. Інтертекстуальні елементи не лише прикрашають її текст, але й стають ключами до розуміння концептуального змісту, поглиблюючи семантичний рівень її оповідей.

Літературна творчість Оксани Забужко проявляється в її здатності переосмислювати та перекомбінувати різноманітні культурні та літературні елементи. Письменниця вільно взаємодіє з літературною традицією та сучасною масовою культурою, створюючи твори, які поєднують елітарні та масові жанри, а також розвивають феміністичний нарцисичний дискурс.

У своїх оповіданнях та есе Забужко розкриває іронічний та саркастичний пафос, який виявляється у висловлюваннях героїнь. Ця іронія супроводжується сумнівною тонкістю та відтінками пафосу неприйняття навколишнього світу, що робить творчість Забужко особливо виразною та індивідуальною.

У всій своїй роботі Оксана Забужко проявляє ліризацію, яка виявляється в її автокомунікаційному стилі та використанні моделі розповіді "Я-Я". Такий

підхід підкреслює внутрішню емоційність героїв і дозволяє їй ефективно виразити особисті враження та погляди.

У цілому, творчість Оксани Забужко відображає ключові риси постмодерністської естетики, заснованої на інтертекстуальності, ліризації та іронії, що робить її важливим гравцем у сучасній українській літературі.

РОЗДІЛ 4. ФІЛОСОВСЬКИЙ ТА ЕТИЧНИЙ АСПЕКТИ ПОВІСТІ «ІНОПЛАНЕТЯНКА»

4.1 Філософські та етичні аспекти повісті "Інопланетянка".

Повість "Інопланетянка" Оксани Забужко пройнята філософськими та етичними аспектами, які розкриваються через глибокий внутрішній світ головної героїні та складні ситуації, з якими вона стикається. Розглянемо деякі з цих аспектів:

1. Самоідентифікація і пошук сенсу життя:

У повісті "Інопланетянка" головна героїня, Рада, переживає глибокий внутрішній кризис, пов'язаний із самоідентифікацією та пошуком сенсу життя. Вона стикається із запитаннями щодо свого місця у всесвіті, природи людської існування та можливості спілкування з іншими формами життя. В цьому контексті образ інопланетянки слугує не лише засобом вигуку, але і катализатором для глибоких філософських роздумів про призначення людини в космічному порядку речей.

2. Філософія мистецтва:

Філософія мистецтва в повісті проявляється через творчість Ради. Її спроби виразити власні емоції, переживання та рефлексії через мистецтво відображають бажання знайти новий спосіб комунікації та вираження. Це може бути розглянуто як спроба вирішити не лише власні питання існування, але й долучитися до універсального діалогу через мистецтво як засіб розуміння та спілкування.

3. Етика спілкування:

Етика спілкування виступає важливим аспектом у відносинах Ради з інопланетянкою. Героїня змушена розглядати питання етичності щодо ставлення до іншої форми життя. Її внутрішній конфлікт та пошук морально вірного шляху

взаємодії створюють в повісті глибокий етичний сюжет, де кожне рішення має свої наслідки.

4. Соціальна філософія:

Повість висвітлює соціальні аспекти через конфлікт Ради з оточуючим суспільством. Непорозуміння та неприйняття індивідуальності героїні стає важливим елементом соціальної критики. Письменниця використовує образ інопланетянки, щоб підкреслити соціокультурні виклики та нерозуміння, які виникають у відносинах індивіда та суспільства

5. Питання екології та природи:

Екологічні аспекти відображаються через взаємодію інопланетянки з природою та навколишнім середовищем. Інопланетянка може слугувати символом природи, а ставлення Ради до неї — метафорою ставлення людства до природи. Повість може викликати читачів замислитися про важливість екологічного освідомлення та бережливого ставлення до природи.

6. Іронія та глибинний пафос:

Іронічний стиль та глибокий пафос додають повісті кількарівковий характер. Іронія використовується для вираження парадоксів людського існування та навколишнього світу. Глибинний пафос дозволяє поглибити розуміння філософських, етичних та соціальних проблем, які порушуються в повісті.

У висновку можна зазначити, що повість "Інопланетянка" Оксани Забужко вирізняється глибоким філософським та етичним змістом. Це твір, який не лише розкриває внутрішній світ героїні, але й ставить перед читачем ряд складних питань, пов'язаних із самотністю, пошуком сенсу життя, етикою взаємодії та сприйняттям іншого.

Філософія мистецтва у творі виявляється через творчий шлях головної героїні, яка намагається висловити свої внутрішні переживання через мистецтво.

Елементи іронії та глибокий пафос допомагають підкреслити парадоксальність людського існування та заглибити розуміння проблем, які порушуються в повісті.

Етичний аспект взаємодії героїні з інопланетянкою розкривається через внутрішній конфлікт та моральні вагання, що стають важливими частинами сюжету. Повість видається інтелектуально насиченою та здатною заохочити читача до глибокого осмислення філософських і етичних аспектів життя.

Соціальна філософія у творі проявляється через непорозуміння та неприйняття героїні суспільством, що відображає соціокультурні виклики та нерозуміння у відносинах індивіда та колективу.

Звертаючись до питань екології та природи, повість заохочує читачів до розміркувань про важливість бережливого ставлення до природи та власного місця в цьому великому космічному співтоваристві.

У цілому, "Інопланетянка" — це твір, який вразливо та майстерно розкриває філософські, етичні, соціальні та екологічні проблеми, залишаючи читача із задумом та багатошаровим розумінням світу.

4.2 Розгляд різних інтерпретацій повісті в контексті філософської та етичної проблематики.

Повість "Інопланетянка" Оксани Забужко має багатоаспектний зміст, що відкриває широкий простір для різних інтерпретацій в контексті філософської та етичної проблематики. Різноманітні тлумачення та підходи можуть виявити глибину та багатогранність тем, які порушуються у цьому творі.

1. Самотність і пошук сенсу життя: Індивідуалістична перспектива: Головна героїня може розглядатися як індивідуаліст, який відчуває власну унікальність та самотність в космічному просторі.
2. Універсалізм: Її пошук сенсу життя та власного місця відображає загальнолюдські аспекти, що стають філософською проблемою.
3. Творчість і мистецтво: Метафора для самовираження: Творчий шлях героїні може бути сприйнятий як метафора для процесу самовираження та пошуку власного голосу в мистецтві.
4. Мистецтво як засіб вираження: Тема створення мистецтва може визначатися як етичний акт, в якому автор виражає свої переживання та ставлення до світу.
5. Моральні вагання і внутрішній конфлікт: Етичні вибори: Героїня стикається з етичними виборами, пов'язаними з її взаємодією з інопланетянкою, що ставить під сумнів загальноприйняті норми та цінності.
6. Непевність та душевні турбуленції: Інтерпретація філософських моментів може включати розгляд внутрішнього конфлікту героїні як взаємодії моральних принципів.
7. Космічний вимір:
8. Відображення нігілізму: Повість може розглядатися як відображення нігілістичного погляду на життя, де пошук сенсу набуває нових, альтернативних форм у безкрайньому космосі.

9. Зіткнення із нескінченністю: Тема космосу може символізувати зіткнення людини з нескінченністю, що породжує величезні філософські питання.
10. Соціально-культурний контекст: Неприйняття та ізоляція: Героїня може розглядатися як аутсайдер у суспільстві, що відображає проблеми неприйняття та ізоляції.
11. Сучасні виклики: Аналіз філософських та етичних аспектів може включати розгляд соціокультурних викликів, що порушуються в тексті, таких як толерантність, взаєморозуміння та прийняття інакшого.

Загальний висновок може полягати в тому, що "Інопланетянка" - це твір, який створює багатошаровий образ світу, що вражає своєю філософською глибиною та залишає багато простору для різних інтерпретацій і власних роздумів читачів.

Висновки до розділу 4

"Інопланетянка" Оксани Забужко є твором, що запрошує читача на захоплюючий і водночас задумливий шлях розмислів про філософію та етику життя. Різноманітні аспекти та теми, які розглядаються в повісті, надають можливість для глибокого та багатогранного осмислення.

Спочатку, тема самотності та пошуку сенсу життя представлена через індивідуалістичну перспективу головної героїні. Її унікальність і самотність в космічному просторі викликають роздуми про загальнолюдські аспекти цих почуттів, відображаючи філософські думки про універсалізм.

Також варто відзначити, що творчий шлях героїні може слугувати метафорою для процесу самовираження та пошуку власного голосу в мистецтві. Тема створення мистецтва виступає як етичний акт, що дозволяє автору виразити свої переживання та ставлення до світу.

Етичні вибори героїні, пов'язані з інопланетянкою, ставлять під сумнів загальноприйняті норми та цінності, що вибудовують внутрішній конфлікт та розкривають моральні вагання.

Космічний вимір повісті може розглядатися як відображення нігілістичного погляду на життя, де пошук сенсу набуває нових, альтернативних форм у безкрайньому космосі. Тема космосу символізує зіткнення людини з нескінченністю, що породжує значущі філософські питання.

Спрямованість на соціокультурний контекст дозволяє розглядати твір у вимірах неприйняття та ізоляції, що може стосуватися сучасних викликів, таких як толерантність, взаєморозуміння та прийняття інакшого.

Загальною тенденцією є те, що "Інопланетянка" відкриває перед читачем обширний простір для різних інтерпретацій, а її філософська глибина залишає багато простору для власних роздумів та особистих відкриттів.

ВИСНОВКИ

Під час аналізу повісті "Інопланетянка" виявлено глибокий філософський та етичний контекст, який став причиною численних тлумачень та інтерпретацій. Забужко вдало поєднує у своєму творі не лише космічну та фантастичну тематику, але й глибокі філософські роздуми, які стимулюють читача до власного осмислення.

Самотність та пошук сенсу життя, що пронизують твір, дозволяють розглядати героїню як представницю індивідуалістичного підходу до світу. Водночас, універсалізм та загальнолюдські аспекти її пошуку вносять елементи загальної філософської дискусії.

Тема творчості та мистецтва виявляється ключовою, пропонуючи метафору для самовираження та виявлення власного місця у світі. Виразне використання мистецтва як етичного засобу висловлювання дозволяє розглядати твір як акт морального вибору.

Героїні та читачеві ставляться в етичні конфлікти та вагання, пов'язані зі змінюваною реальністю та альтернативними формами життя. Це відкриває обговорення загальних етичних норм і цінностей у контексті твору.

Космічний вимір, невизначеність та душевні турбуленції героїні додають тексту глибини та запрошують до філософських рефлексій. Крім того, соціально-культурний контекст втілює проблеми неприйняття та ізоляції, виносячи на обговорення актуальні соціокультурні виклики.

Загальний висновок полягає в тому, що "Інопланетянка" Оксани Забужко — це твір, який не лише відзначається захоплюючим сюжетом та фантастичними елементами, але й пропонує читачеві глибокий філософський та етичний досвід, що залишає простір для власних роздумів та тлумачень.

Повість "Інопланетянка" Оксани Забужко представляє собою не лише космічну фантазію, але й глибокий екзистенційний твір, насичений філософськими та етичними міркуваннями. Центральна ідея твору полягає в пізнанні себе, власної ідентичності та пошуку сенсу життя в умовах нескінченності космосу.

Головна героїня, яка зазнає таємничої трансформації та стає інопланетянкою, уособлює не лише індивідуальний пошук свого місця у всесвіті, але й загальнолюдські прагнення розкрити та зрозуміти свою природу. Космічна тема слугує метафорою для нескінченного вивчення власного "я" та обличчя невідомості, що оточує нас у сучасному світі.

Утім, ідея повісті не обмежується лише внутрішнім світом героїні. Трансформація в інопланетянку може розглядатися як алегорія культурної диверсифікації та розширення меж та границь. Це може бути сприйнято як заклик до взаєморозуміння, прийняття та діалогу між різними етносами, культурами та цивілізаціями.

Важливим аспектом є також ідея творчості та мистецтва. Героїня, як ісповідує мистецтво, стає своєрідним поетом космосу, виражаючи свої емоції та думки через творчий процес. Мистецтво у цьому контексті слугує не лише індивідуальним вираженням почуттів, але й етичним актом, що призиває до розуміння та злагоди в світі.

Забужко вдало вплітає в повість елементи національної та культурної спадщини, ставлячи питання про те, як взаємодіє індивід зі своїм минулим та спадщиною. Це дає можливість читачеві розглядати твір у контексті української культури, але інтернаціональний характер повісті дозволяє розкрити універсальні теми.

Отже, ідея повісті "Інопланетянка" несе в собі багатоаспектність, включаючи екзистенційні питання, філософські роздуми, алегорії культурної різноманітності та творчий акт мистецтва. Також повість Оксани Забужко є

своєрідним камертоном, .Твір відкриває нові шляхи розуміння сучасної людської ідентичності та відкликає до розширення меж і можливостей у світі, де кожен може бути "інопланетянином" у власних уявленнях та пошуках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Оксана Забужко інтерв'ю «Інопланетянка: історія створення» URL: https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/oksyana-zabuzhko-chytaty-pravdu-pro-mifiv; (дата звернення: 25.02.2023)
2. Забужко О. Інопланетянка / Оксана Забужко // Забужко О. Сестро, сестро: повісті та оповідання. – Вид. 2-е. – К. : Факт, 2004. – С. 167–226.
3. Феномен творчості Оксани Забужко : інтелект-реліз / авт. укладач М. М. Максименко. – Полтава, 2015 . – 24 с.
4. Лук'янова О. С. Скриптор чи візіонер? (До питання філософії творчості О. Забужко) URL: https://core.ac.uk/download/pdf/268531972.pdf (дата звернення: 22.03.2023)
5. Харчук Р. Б. Сучасна українська проза. Постмодерний період. Навчальний посібник. Київ. Видавничий центр «Академія» 2008 248с.
6. Гребенюк Т. Два полюси пророчого дару («Кассандра» Лесі Українки – «Інопланетянка» Оксани Забужко) / Т. Гребенюк // Леся Українка і сучасність : зб. наук. пр. – Луцьк, 2007. – Т. 4, кн. 1. – С. 427–438.
7. Філоненко С.О. Концепція особистості жінки в українській жіночій прозі 90-х років XX століття: Монографія. – К., Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2006. – 156 с.
8. Таран Л. В. Жіночий простір: витворення цілісності («Інопланетянка» Оксани Забужко) // Березіль. – 2005. – №12. – С.165-176.
9. Таран Людмила. Жіноча роль: Монографія. – К.: «Основи», 2007. – 128 с.
10. Переломова О. С. Інтертекстуальність сучасного фемінного художнього дискурсу (спостереження за структурою тексту повісті О.Забужко «Інопланетянка) URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=jt95T6EAAAAJ&citation_for_view=jt95T6EAAAAJ:2osOgNQ5qMEC (дата звернення: 18.03.2023)

11. Тебешевська-Качак Т. Автобіографізм як принцип нарації та характеротворення у прозі Оксани Забужко. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/172344/07-Tebeshevska.pdf (дата звернення: 20.03.2023)
12. Хижняк К. В. Мотиви зради та жертовності у тоталітарній моделі світу в прозі О. Забужко. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/46589112.pdf (дата звернення: 16.03.2023)
13. Агеєва В. Жінка-авторка як інопланетянка // Жінка як текст: Емма Андієвська, Соломія Павличко, Оксана Забужко: фрагменти творчості і контексти / Упоряд. Л.Таран. – К.: Факт, 2002. – С.199-205.
14. М. Гірняк. Письмо як спосіб комунікації та самоідентифікації (за повістю Оксани Забужко "Інопланетянка"). Studia methodologica 2014; (37). с. 66-72
15. Голобородько Я. Ю. Резонансне слово Оксани Забужко в українській прозі / Я. Голобородько // Вісник Національної академії наук України. - 2008. - № 1. - С. 45-50.
16. Таран Л. Коли б я володіла мистецтвом жити… // Сучасність. – 1994. – №778.
17. Голобородько Я. Ю. Українська мова та література, 20, 2005. 13, 2005. Сексментальна траєкторія Оксани Забужко. Я Голобородько. Слово і час, 2009. с 74-79
18. Хоменко Г. В. Українська постмодерна література: світоглядно-стильові домінанти-Український педагогічний журнал . 2018. № 4 с.118-123
19. Юрчук О. Жінка в українському постколоніальному світі:у пошуках національного героя (за романом О.Забужко “Польові дослідження з українського сексу”). Літературознавчі обрії. Праці молодих вчених (18). С. 182-186.
20. Тетяна Шевченко. Жанрові особливості “Польових досліджень з українського сексу” Оксани Забужко URL:
http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/18426/1/134-144.pdf(дата звернення: 20.03.2023)

21. Павличко С. Фемінізм / Соломія Павличко. – К. : Вид-во Соломі Павличко «Основи», 2002. – 322 с
22. Пухонська О. О. Художня спроба розриву тоталітарної рамки в «Польових дослідженнях з українського сексу» О. Забужко. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Том 31 (70) № 1 Ч. 3. 2020 с. 213-216
23. М.М. Андарачна, Ю.М. Єгорова. Контент жіночності (на матеріалі текстів Оксани Забужко «Сестро, сестро», «Я, Мілена» та повісті «Дівчатка») URL: file:///C:/Users/user/Downloads/1141-2278-1-SM%20(3).pdf (дата звернення: 20.03.2023)
24. Ситковська М. І. Інтертекстуальні зв'язки повісті О. Забужко «Дівчатка». Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2021 № 48 том 3. с. 26-29
25. Соколова А. Міфологічний фольклоризм «Казки про калинову сопілку» Оксани Забужко / А. Соколова // Фольклористичні зошити: Зб. наук. пр. — Луцьк, 2009. — Вип. 12. — С. 131-144.